

CENTRALNA BANKA CRNE GORE

**PITANJA I ODGOVORI
U VEZI SA NAČINOM PRIMJENE ZAKONA O KREDITNIM INSTITUCIJAMA I
PODZAKONSKIH PROPISA DONESENIH NA OSNOVU TOG ZAKONA**

ažurirano: 17. 11. 2022. godine

I. ZAKON O KREDITNIM INSTITUCIJAMA **(„Sl. list Crne Gore“ br. 72/19, 82/20, 8/21)**

1. ZNAČENJE POJMA „GRUPA“ IZ ČLANA 12 STAV 2 TAČKA 6 ZAKONA O KREDITNIM INSTITUCIJAMA

Postojanje grupe društava ukazuje na postojanje zajedničkog interesa, odnosno, djelovanja ili saradnje koja može da dovede do promjena u poslovanju članova te grupe, odnosno, da postoji neka vrsta lične ili ekonomske povezanosti lica koja čine grupu.

S obzirom na to da se odredba člana 12 stav 2 tačka 6 Zakona o kreditnim institucijama odnosi na „društva“, odnosno, privredna društva kao pravna lica u širem smislu, koja ne uključuju samo kreditne institucije ili institucije u smislu Zakona o kreditnim institucijama, a i činjenicu da ovim zakonom to značenje nije posebno utvrđeno, pojam „grupa“ iz te tačke ima značenje koje je dato u zakonima kojima se reguliše poslovanje privrednih društava.

U tom smislu ukazuje se na definiciju iz Zakona o računovodstvu („Sl. list Crne Gore“ br. 52/16), odnosno, odredbu člana 2 stav 1 tačka 10 kojom se utvrđuje da „grupa pravnih lica“ predstavlja matično pravno lice i sva njegova zavisna pravna lica.

Uzimajući u obzir ovo određenje, pojam „grupa“ iz člana 12 stav 2 tačka 6 Zakona o kreditnim institucijama obuhvata sva pravna lica, odnosno, privredna društva i sva njihova zavisna društva, od kojih je jedno kreditna institucija u položaju matičnog ili zavisnog društva, koja su udružena, odnosno povezana zajedničkim interesom.

2. POJAM MATIČNOG DRUŠTVA

Članom 9 st. 1, 2 i 4 Zakona o kreditnim institucijama je utvrđeno šta se smatra matičnim društvom. S obzirom na to da se ove odredbe odnose na privredna društva/pravna lica bez navođenja daljih odrednica, kao što to npr. ovaj Zakon utvrđuje u članu 2 stav 3 za pojam „kreditna institucija“ gdje se smatra da se radi o svakom društvu/pravnom licu bez obzira na državu u kojoj je njegovo sjedište. Naime, naglasak je na **odnosu, odnosno položaju i ekonomskoj povezanosti** koji određena privredna društva ostvaruju, a ne na njihovoj domicilnosti.

3. BROJ NEZAVISNIH ČLANOVA NADZORNOG ODBORA U KREDITNOJ INSTITUCIJI

1. U vezi sa brojem članova nadzornog odbora i brojem nezavisnih članova u tom odboru, Zakon o kreditnim institucijama ima samo jedno određenje, i to u članu 43 stav 3 koji glasi:

Član 43 stav 3 Zakona o kreditnim institucijama

„Nadzorni odbor kreditne institucije koja nije značajna mora imati najmanje jednog nezavisnog člana, osim u slučaju kada je kreditna institucija zavisno društvo: 1) druge kreditne institucije iz Crne Gore, ili 2) kreditne institucije iz države članice.“

Definicija „značajne kreditne institucije“ utvrđena je odredbama člana 21 stav 2 Odluke o sistemu upravljanja u kreditnoj instituciji („Službeni list Crne Gore“, broj 119/20), kojom je propisano da se značajnom kreditnom institucijom smatra svaka kreditna institucija koja je u skladu sa Zakonom o kreditnim institucijama određena kao ostala sistemski važna institucija (OSV kreditna institucija), kao i svaka kreditna institucija čiji trogodišnji prosjek aktive iskazane u revidiranim finansijskim izvještajima na kraju prethodne tri poslovne godine prelazi iznos od 250.000.000 EUR.

Iz navedenih zakonskih odredbi proizilazi da kreditna institucija koja nije značajna mora imati najmanje jednog nezavisnog člana, osim u slučaju kada je ta kreditna institucija zavisno društvo: 1) druge kreditne institucije iz Crne Gore, ili 2) kreditne institucije iz države članice.

2. S obzirom na to da Zakonom o kreditnim institucijama nisu utvrđeni broj članova nadzornog odbora i broj nezavisnih članova u tom odboru, za utvrđivanje broja članova nadzornog odbora i „dovoljnog“ broja nezavisnih članova u tom odboru primjenjuje se Zakon o privrednim društvima, saglasno članu 14 Zakona o kreditnim institucijama.

Broj članova nadzornog odbora i broj nezavisnih članova u tom odboru, definisani su odredbama člana 176 i člana 178 stav 1 Zakona o privrednim društvima, kojima je propisano sljedeće:

„Članovi nadzornog odbora Član 176

- (1) Nadzorni odbor ima najmanje tri člana.
- (2) Izuzetno od stava 1 ovog člana, nadzorni odbor javnog akcionarskog društva ima najmanje pet članova.
- (3) Broj članova nadzornog odbora određuje se statutom i mora biti neparan.
- (4) Članovi nadzornog odbora registruju se u CRPS u skladu sa ovim zakonom.

Nezavisni član nadzornog odbora

Član 178 stav 1

(1) Akcionarsko društvo mora imati najmanje trećinu nezavisnih članova nadzornog odbora, a u nadzornom odboru javnog akcionarskog društva nezavisni direktori moraju predstavljati najmanje dvije petine članova.“

Definicija „društva od javnog interesa akcionarsko društvo (javno akcionarsko društvo)“ utvrđena je odredbama člana 4 Zakona o privrednim društvima, kojim je propisano da je društvo od javnog interesa akcionarsko društvo (javno akcionarsko društvo) koje se osniva u skladu sa tim zakonom i koje emituje hartije od vrijednosti i druge finansijske instrumente koji su uključeni u trgovanje na regulisanom tržištu u Crnoj Gori ili inostranstvu, na zahtjev emitenta.

Iz navedenih zakonskih odredbi proizilazi:

- da nadzorni odbor akcionarskog društva ima najmanje tri člana (član 176 stav 1), a, izuzetno, nadzorni odbor javnog akcionarskog društva ima najmanje pet članova (član 176 stav 2);
- da akcionarsko društvo mora imati najmanje trećinu nezavisnih članova nadzornog odbora, a u nadzornom odboru javnog akcionarskog društva najmanje dvije petine članova mora biti nezavisno (član 178 stav 1).

Navedeno znači da kreditne institucije koje imaju svojstvo javnog akcionarskog društva (što znači da emituju hartije od vrijednosti i druge finansijske instrumente koji su uključeni u trgovanje na regulisanom tržištu u Crnoj Gori ili inostranstvu) moraju imati najmanje pet članova nadzornog odbora, od kojih najmanje dvije petine tih članova mora biti nezavisno, a kreditne institucije koje nemaju svojstvo javnog akcionarskog društva moraju imati najmanje tri člana nadzornog odbora, od kojih najmanje jedna trećina tih članova mora biti nezavisna.

3. U vezi sa navedenim, ukazuje se i da je odredbama člana 47 st. 1 do 3 Zakona o kreditnim institucijama propisano:

- da je nadzorni odbor kreditne institucije koja je značajna zbog veličine, unutrašnje organizacije i vrste, obima i složenosti poslova koje obavlja, dužan da obrazuje sljedeća stalna radna tijela: 1) odbor za imenovanja; 2) odbor za rizike, i 3) odbor za primanja;
- da se članovi navedenih odbora imenuju iz redova članova nadzornog odbora kreditne institucije, i
- da navedeni odbori imaju po tri člana od kojih se jedan imenuje za predsjednika odbora.

4. Takođe, ukazuje se i da je odredbama člana 22 st. 1 i 2 Odluke o sistemu upravljanja u kreditnoj instituciji propisano:

- da se za članove radnih tijela nadzornog odbora po pravilu imenuju nezavisni članovi nadzornog odbora, i

- da svi članovi jednog stalnog radnog tijela nadzornog odbora po pravilu ne mogu biti istovremeno i članovi drugog stalnog radnog tijela.

Iz odredbi navedenih propisa proizilazi da sve značajne kreditne institucije, bez obzira na to da li imaju ili ne svojstvo javnog akcionarskog društva, treba da imaju najmanje pet članova nadzornog odbora, od kojih najmanje dva nezavisna, kako bi mogle dosljedno primijeniti odredbe o sastavu stalnih odbora značajne kreditne institucije.

5. Rezime:

- sve značajne kreditne institucije, bez obzira na to da li imaju ili ne svojstvo javnog akcionarskog društva, treba da imaju najmanje pet članova nadzornog odbora, od kojih najmanje dva nezavisna;
- kreditne institucije koje nisu značajne ako imaju svojstvo javnog akcionarskog društva treba da imaju najmanje pet članova nadzornog odbora, od kojih najmanje dva nezavisna, a ako nemaju svojstvo javnog akcionarskog društva treba da imaju najmanje tri člana nadzornog odbora, od kojih najmanje jednog nezavisnog;
- u slučaju kada je kreditna institucija zavisno društvo druge kreditne institucije iz Crne Gore, mora imati najmanje pet članova nadzornog odbora ako ima svojstvo javnog akcionarskog društva ili najmanje tri člana nadzornog odbora ako nema svojstvo javnog akcionarskog društva, a ne mora da ima nijednog nezavisnog člana. U slučaju kada je kreditna institucija zavisno društvo države članice, ovo zakonsko određenje se primjenjuje od dana pristupanja Crne Gore Evropskoj uniji.

4. ISKLJUČIVANJE MOGUĆNOSTI ČLANSTVA ČLANA UPRAVNOG ODBORA U NADZORNOM ODBORU

U odnosu na rješenje iz Zakona o bankama koje dozvoljava da izvršni direktor, kao lice koje je zaposleno u banci, sa punim radnim vremenom, može biti član odbora direktora, Zakon o kreditnim institucijama uvodi novi princip, odnosno standard u dijelu korporativnog upravljanja kojim se ne dozvoljava mogućnost da član upravnog odbora, koji obavlja izvršnu funkciju u kreditnoj instituciji, može da bude u isto vrijeme i član nadzornog odbora, koji obavlja funkciju nadzora nad poslovanjem kreditne institucije. Prethodno navedeno ima materijalno uporište u članu 43 stav 4 Zakona o kreditnim institucijama kojim je propisano da zaposleni u kreditnoj instituciji ne mogu biti članovi nadzornog odbora te kreditne institucije i članu 51 stav 3 istog zakona kojim je propisano da članovi upravnog odbora moraju biti u radnom odnosu u kreditnoj instituciji, sa punim radnim vremenom, i moraju voditi poslove kreditne institucije sa teritorije Crne Gore.

5. OCJENA PRIMJERENOSTI POSTOJEĆIH ČLANOVA ODBORA DIREKTORA BANKE, ODNOSNO POSTOJEĆIH IZVRŠNIH DIREKTORA BANKE, ZA ČLANSTVO U NADZORNOM ODBORU, ODNOSNO UPRAVNOM ODBORU KREDITNE INSTITUCIJE – PROCJENA KOMPLETNE PROPISANE DOKUMENTACIJE VS SKRAĆENI POSTUPAK

Novom regulativom – Zakonom o kreditnim institucijama i Odlukom o bližim uslovima za izbor i imenovanje članova organa upravljanja i nosilaca ključnih funkcija u kreditnoj instituciji propisani su kriterijumi za članstvo u nadzornom i upravnom odboru. Kako se, za postojeće članove odbora direktora, odnosno izvršne direktore, koji su predloženi za članstvo u nadzornom, odnosno upravnom odboru, po prvi put sprovodi ocjena ispunjenosti uslova definisanih novom regulativom ne može se primijeniti skraćeni postupak odlučivanja Centralne banke.

Stoga su kreditne institucije dužne da podnesu zahtjev sa propisanom, odnosno, kompletnom dokumentacijom koju predviđa Odluka o bližim uslovima za izbor i imenovanje članova organa upravljanja i nosilaca ključnih funkcija u kreditnoj instituciji, kako bi Centralna banka mogla pravilno da ocijeni i odluči o ispunjenosti zakonom propisanih uslova za izbor kandidata za člana nadzornog, odnosno, upravnog odbora.

6. IZBOR ČLANOVA NADZORNOG ODBORA U KONTEKSTU USKLAĐIVANJA SA ČLANOM 48 STAV 1 TAČKA 1 ZAKONA O KREDITNIM INSTITUCIJAMA

Odredbom člana 380 stav 1 Zakona o kreditnim institucijama, kreditne institucije su dužne da usklade svoja akta i poslovanje sa odredbama tog zakona do početka njegove primjene, dok se u članu 41 tačka 3 kaže da skupština akcionara bira i razrješava članove nadzornog odbora kreditne institucije, što znači da članove nadzornog odbora kreditne institucije treba da izabere postojeća skupština akcionara banke, nakon pribavljanja odobrenja Centralne banke za izbor članova nadzornog odbora kreditne institucije.

7. DONOŠENJE ODLUKA POSTOJEĆIH ORGANA UPRAVLJANJA BANAKA U POSTUPKU USKLAĐIVANJA AKATA SA ZAKONOM O KREDITNIM INSTITUCIJAMA I PODZAKONSKIM AKTIMA

Odredbom člana 380 stav 1 Zakona o kreditnim institucijama propisano je da su kreditne institucije dužne da usklade akta i poslovanje sa odredbama tog zakona do početka njegove primjene, što znači da će postojeći organi banaka do 1. januara 2022. godine donositi sve odluke iz okvira svojih nadležnosti potrebne za ispunjenje obaveza utvrđenih pomenutom odredbom. [U odnosu na nadležnosti Odbora direktora koje je ovaj organ imao do dana početka primjene Zakona o kreditnim institucijama, a s obzirom na nove zahtjeve i izmjene u pogledu upravljanja kreditnom institucijom koje utvrđuje novi okvir, od kreditnih institucija se očekuje da izvrše provjeru da li su usvojena sva interna](#)

opšta/posebna akta iz nadležnosti organa upravljanja shodno Zakonu o kreditnim institucijama i preduzmu hitne aktivnosti u tom smjeru ukoliko ovaj zahtjev nije ispunjen.

8. POJAŠNJENJE ZNAČENJA POSLOVNIH POLITIKA IZ ČLANA 46 ZAKONA O KREDITNIM INSTITUCIJAMA

Članom 46 Zakona utvrđene su nadležnosti i odgovornosti nadzornog odbora kreditne institucije, u okviru kojih je, između ostalog, propisano da nadzorni odbor daje saglasnost upravnom odboru na poslovnu politiku kreditne institucije, te da nadzire njeno sprovođenje. Istim članom je utvrđeno da nadzorni odbor daje saglasnost upravnom odboru na politike i procedure za izbor i procjenu ispunjenosti uslova za članove upravnog odbora i druga lica odgovorna za vođenje poslova u okviru pojedinih područja poslovanja kreditne institucije, i politiku primanja u kreditnoj instituciji (osim u slučaju kada je statutom uređeno da tu saglasnost daje skupština akcionara). Sa druge strane, odredbe Zakona utvrđuju i druge politike, kao što su politike raznovrsnosti pri izboru članova nadzornog i upravnog odbora i politike o načinu povećavanja broja manje zastupljenog pola u organima upravljanja kreditne institucije, politike za izbor i imenovanje višeg rukovodstva, politike za izbor i procjenu primjerenosti nosilaca ključnih funkcija u kreditnoj instituciji, politike upravljanja rizicima, uključujući i politike za svaki rizik posebno, dok su i podzakonskim propisima donesenim na osnovu Zakona, takođe, utvrđene pojedine politike.

U tom smislu, pod poslovnom politikom kreditne institucije ne podrazumijeva se isključivo jedan dokument, već sve politike koje u cilju uspostavljanja i sprovođenja efikasnog i pouzdanog sistema upravljanja usvoji kreditna institucija. Napominjemo da je Zakonom utvrđen minimum zahtjeva koje kreditne institucije moraju ispuniti, a preciziranje, odnosno izdvajanje pojedinih politika u članu 46 Zakona za koje je potrebno pribaviti saglasnost nadzornog odbora ima za cilj da istakne obaveznost i ukaže na poseban značaj tih politika za funkcionisanje kreditnih institucija. Pri tome, treba voditi računa da navođenje pojedinih politika u propisima, odnosno njihovo preciziranje, ne ograničava kreditne institucije da mimo tih politika usvoje i druge politike u skladu sa njihovim potrebama i specifičnostima, odnosno u skladu sa vrstom, obimom i složenošću poslova, njihovim rizičnim profilom i poslovnom strategijom.

9. POJAŠNJENJE PRIMJENE ČL. 46 I 55 ZAKONA O KREDITNIM INSTITUCIJAMA SA ASPEKTA UTVRĐIVANJA STRATEGIJE UPRAVLJANJA NEKVALITETNIM KREDITIMA

Zakonom o kreditnim institucijama, odredbom člana 46 stav 1 tačka 1 alineja 1 definisano je da nadzorni odbor daje saglasnost upravnom odboru na ciljeve i opštu strategiju kreditne institucije, dok je članom 55 stav 4 tačka 1 definisana obaveza upravnog odbora da utvrđuje ciljeve i opštu strategiju kreditne institucije. S obzirom na to da se pod opštom strategijom ne podrazumijeva samo jedan dokument, već se pomenuti termin generalno

odnosi na sve strateške dokumente kreditne institucije, obaveza upravnog odbora je da utvrdi strategiju upravljanja nekvalitetnim kreditima, dok je obaveza nadzornog odbora da da saglasnost na taj dokument.

Članom 55 stav 3 Zakona o kreditnim institucijama definisana je obaveza upravnog odbora da uspostavi i sprovodi pouzdan sistem upravljanja kreditnom institucijom u skladu sa ovim Zakonom.

U skladu sa regulativom čija primjena je otpočela 01. 01. 2022. godine, kreditna institucija nema obavezu dostavljanja strategije upravljanja nekvalitetnim kreditima, operativnih ciljeva za njenu realizaciju, niti njihove realizacije. Međutim, kreditna institucija je u obavezi da redovno prati realizaciju efekata sprovedenih aktivnosti na smanjenju nekvalitetnih kredita shodno donijetoj strategiji i da, na zahtjev Centralne banke dostavi sve tražene informacije.

10. POJAŠNJENJE PRIMJENE ČL. 41, 46 i 223 ZAKONA O KREDITNIM INSITUCIJAMA KOJIM SE DEFINIŠE OBAVEZA IZBORA SPOLJNJEG REVIZORA

Članom 46 Zakona u stavu 1 tačka 3 propisana je nadležnost nadzornog odbora da predlaže spoljnog revizora. Ovaj predlog odluke se zajedno sa drugom propisanom dokumentacijom upućuje Centralnoj banci Crne Gore uz zahtjev za izdavanje odobrenja za izbor spoljnog revizora.

S obzirom na to da je članom 223 stav 1 Zakona propisano da je Skupština akcionara kreditne institucije dužna da, uz prethodno dobijeno odobrenje Centralne banke za izbor društva za reviziju (spoljnog revizora), najkasnije do 30. septembra poslovne godine, izabere društvo za reviziju (spoljnog revizora), odobrenje (ili odobrenja ukoliko je više predloga stvar razmatranja) Centralne banke je preduslov za izjašnjenje Skupštine akcionara i donošenje odluke po ovom pitanju.

Primjenom člana 223 stav 2 Zakona nadzorni odbor je dužan da Centralnoj banci dostavi odluku skupštine akcionara o izboru/imenovanju spoljnog revizora.

11. POJAŠNJENJE PRIMJENE ČLANA 46 STAV 1 TAČKA 4 ZAKONA O KREDITNIM INSTITUCIJAMA SA ASPEKTA OBAVEZE USVAJANJA POJEDINAČNIH IZVJEŠTAJA INTERNE REVIZIJE

Članom 46 stav 1 tačka 4 Zakona o kreditnim insitucijama je propisano da nadzorni odbor usvaja godišnji plan interne revizije i izvještaje interne revizije.

Uvažavajući citirano određenje, nadzorni odbor kreditne institucije je u obavezi da razmatra, odnosno usvaja i **pojedinačne izvještaje** interne revizije.

12. IZVJEŠTAVANJE NADZORNOG ODBORA KREDITNE INSTITUCIJE O RADU FUNKCIJE INTERNE REVIZIJE NA KVARTALNOM NIVOU

Članom 46 stav 2 Zakona o kreditnim institucijama je propisano da se sjednice odbora održavaju po potrebi, a najmanje jednom u tri mjeseca.

Članom 49 stav 3 Zakona o kreditnim institucijama je propisano da kreditna institucija koja nije značajna s obzirom na veličinu, unutrašnju organizaciju, vrstu, obim i složenost poslova koje obavlja, može da osnuje kombinovani odbor za rizike i reviziju.

Članom 19 stav 1 Odluke o sistemu upravljanja u kreditnoj instituciji je propisano da je kreditna institucija dužna da obezbijedi da funkcija interne revizije vrši nezavisnu reviziju i izražava nezavisno, objektivno i nepristrasno mišljenje o usklađenosti aktivnosti u kreditnoj instituciji, uključujući i eksternalizovane aktivnosti sa politikama i procedurama kreditne institucije i zahtjevima Centralne banke.

Članom 20 stav 4 Odluke o sistemu upravljanja u kreditnoj instituciji je propisano da se **izvještaj o radu funkcije interne revizije dostavlja tromjesečno upravnom odboru i revizorskom odboru**, odnosno drugom odgovarajućem stalnom radnom tijelu nadzornog odbora, **polugodišnje nadzornom odboru** i jednom godišnje Centralnoj banci.

Ukoliko bi se kreditna institucija odlučila da nadzorni odbor izvještava kvartalno, a ne polugodišnje, kako je to propisano članom 20 stav 4 Odluke, **ne bi imala obavezu da sačinjava polugodišnje izvještaje o radu** za potrebe izvještavanja pomenutog organa kreditne institucije.

Shodno prethodno navedenom, **nema smetnji** da se nadzorni odbor kreditne institucije izvještava kvartalno, te u tom kontekstu **nije od suštinske važnosti i dodatna obaveza sačinjavanja polugodišnjeg izvještaja o radu funkcije interne revizije** iz razloga što bi taj dokument imao u sadržinskom smislu formu dva sublimirana kvartalna izvještaja od kojih je jedan prethodno dostavljen organu Banke.

Ako bi se kreditne institucije odlučile za kvartalno izvještavanje nadzornog odbora o radu funkcije interne revizije, to bi podrazumijevalo i da je nadzorni odbor, shodno članu 46 stav 1 tačka 4 Zakona o kreditnim insitucijama (kojim je propisano da nadzorni odbor usvaja godišnji plan interne revizije i **izvještaje interne revizije**), u obavezi da kvartalno razmatra, odnosno usvaja pojedinačne izvještaje interne revizije.

13. POJAŠNENJE ČLANA 173 STAV 2 TAČKA 4 ZAKONA O KREDITNIM INSTITUCIJAMA KOJIM SE DEFINIŠU LICA POVEZANA SA KREDITNOM INSTITUCIJOM

Odredbom člana 173 stav 2 tačka 4 utvrđeno je da se licima povezanim sa kreditnom institucijom smatraju i lica koja nijesu: akcionari kreditne institucije sa 5% ili više učešća u kapitalu ili akcijama sa pravom glasa, članovi nadzornog ili upravnog odbora i prokuristi kreditne institucije, ili lica odgovorna za rad kontrolnih funkcija, ovlašćeno lice za sprečavanje pranja novca, lice odgovorno za poslovanje sa pravnim licima, lice odgovorno za rad sa stanovništvom; a koja sa kreditnom institucijom imaju ugovor o radu čije odredbe ukazuju na značajan uticaj tih lica na poslovanje kreditne institucije, odnosno sadrži odredbe kojim se određuje nagrada za rad tih lica po posebnim kriterijumima koji se razlikuju od uslova za lica koja imaju zaključene standardne ugovore o radu.

Prethodno pomenuto znači da se po Zakonu, u smislu člana 173, pod **licem povezanim** sa kreditnom institucijom podrazumijeva **i svako lice zaposleno** u kreditnoj instituciji koje ima **značajan uticaj na poslovanje** kreditne institucije, **a čiji ugovor o radu sadrži odredbe kojim se utvrđuje nagrada za rad tog lica**, što taj ugovor čini **drugačijim i povoljnijim** u odnosu na standardne ugovore zaključene u toj kreditnoj instituciji.

Kategorija lica koja imaju **značajan uticaj na rizični profil** kreditne institucije utvrđena je odredbama člana 2 Odluke o primanjima u kreditnim institucijama („Službeni list CG“, broj 127/20). Stavom 1 pomenutog člana, u tu kategoriju lica uključujuju se fizička lica koja na osnovu ugovora o radu ili drugog ugovora zaključenog sa kreditnom institucijom obavljaju određene poslove za kreditnu instituciju, uključujući i člana nadzornog odbora kreditne institucije (koji u skladu sa Zakonom nijesu zaposleni kreditne institucije), dok se stavom 2 istog člana uključuju i lica koja sa kreditnom institucijom imaju zaključen ugovor o radu ili drugi ugovor po osnovu usluga eksternalizacije (a koja su članovi grupe kreditnih institucija).

Shodno navedenom, odredbe člana 2 Odluke o primanjima u kreditnim institucijama obuhvataju i odnose se na širi krug lica u odnosu na odredbu iz člana 173 stav 2 tačka 4 Zakona, te su u tom smislu pomenute odredbe utvrđene za različite potrebe, odnosno u svrhu utvrđivanja različitih kategorija zaposlenih lica i odnosa tih lica sa kreditnom institucijom. Za potrebe utvrđivanja kategorije lica povezanih sa kreditnom institucijom iz člana 173 stav 2 tačka 4 Zakona, kreditne institucije su dužne da utvrde na koja konkretna zaposlena lica iz kruga lica koja imaju značajan uticaj na rizični profil kreditne institucije – utvrđen u skladu sa odredbama Odluke o primanjima u kreditnim institucijama, se pomenuta odredba Zakona odnosi.

Kada je riječ o povezivanju lica iz člana 32 Zakona o privrednim društvima sa fizičkim licima iz člana 173 stav 2 Zakona o kreditnim institucijama, napominjemo da odnos povezanosti fizičkih lica iz člana 173 stav 2 Zakona o kreditnim institucijama, imajući u vidu kumulativnu primjenu tih odredbi, obuhvata veoma širok krug lica, fizičkih i pravnih.

Naime, u odredbama se, gdje nije izričito naglašeno da se radi o fizičkom ili pravnom licu, koristi pojam „lice“ kojim se istovremeno obuhvataju obje kategorije. U smislu navedenog, a s obzirom na to da je u Zakonu o kreditnim institucijama ovo pitanje konkretno utvrđeno, **u svrhu tumačenja i primjene odredbi člana 173 Zakona ne mogu se primjenjivati i odredbe Zakona o privrednim društvima.**

14. POJAŠNJENJE ČLANA 12 ZAKONA O KREDITNIM INSTITUCIJAMA KOJIM SE DEFINIŠE POJAM ZAJEDNIČKOG DJELOVANJA LICA POVEZANIH SA KREDITNOM INSTITUCIJOM

Odredbama člana 12 stav 2 Zakona o kreditnim institucijama utvrđeni su odnosi između određenih lica koji se smatraju zajedničkim djelovanjem, a čije postojanje Centralna banka Crne Gore utvrđuje rješenjem ako utvrdi da postoje pomenute okolnosti iz stava 2 tog člana Zakona.

Za potrebe utvrđivanja lica koja su povezana sa kreditnom institucijom Zakon o kreditnim institucijama utvrđuje odredbe člana 173, kojim su u stavu 2 utvrđene okolnosti koje upućuju na postojanje odnosa povezanosti sa kreditnom institucijom. U tom smislu se, sva lica koja ispunjavaju bilo koji od utvrđenih okolnosti, smatraju licima povezanim sa kreditnom institucijom. Međutim, odredbe ovog člana nijesu u funkciji utvrđivanja zajedničkog djelovanja iz člana 12 Zakona, jer se radi o dva odvojena odnosa.

Sa druge strane, odnosi u pitanju (povezanost sa kreditnom institucijom i zajedničko djelovanje) se međusobno ne isključuju. Naime, oba odnosa su konkretno utvrđena Zakonom o kreditnim institucijama za različite potrebe, tako da, za lice koje ispunjava uslove iz člana 173 Zakona o kreditnim institucijama, odnosno za koje je utvrđeno da je povezano sa kreditnom institucijom, može biti utvrđeno da postoji odnos zajedničkog djelovanja ukoliko se utvrdi i da postoji jedan od odnosa iz člana 12 stav 2 Zakona i obratno.

15. POJAŠNJENJE ČLANA 222 ZAKONA O KREDITNIM INSTITUCIJAMA KOJIM SE DEFINIŠE OBAVEZA VRŠENJA SPOLJNJE REVIZIJE

Obaveza vršenja spoljnje revizije poslovanja kreditne institucije propisana je članom 222 Zakona o kreditnim institucijama i podrazumijeva zakonsku reviziju godišnjih finansijskih iskaza kreditne institucije i revizija za potrebe Centralne banke.

Revizija za potrebe Centralne banke će biti obavezujuća za finansijske izvještaje za 2022. godinu, odnosno vršiće se u sklopu revizije finansijskih izvještaja na dan i godinu završenu 31.12.2022. godine.

16. POJAŠNENJE ČLANA 237 ZAKONA O KREDITNIM INSTITUCIJAMA KOJIM SE DEFINIŠE OBAVEZA JAVNOG OBJELODANJIVANJA FINANSIJSKIH ISKAZA – MIŠLJENJE SPOLJNJEG REVIZORA

Članom 237 Zakona o kreditnim institucijama utvrđena je obaveza javnog objavljivanja podataka o kreditnoj instituciji, odnosno, obaveza za kreditne institucije da javno objave tačne i potpune kvantitativne i kvalitativne podatke, koji su od značaja za informisanje javnosti o njihovom finansijskom stanju, poslovanju i rizičnom profilu, dok su minimum podataka koji se javno objavljuju, način i rokovi za javno objavljivanje utvrđeni Odlukom o javnom objavljivanju podataka o kreditnoj instituciji (u daljem tekstu: Odluka). Ovom Odlukom se utvrđuje obaveza objavljivanja pojedinih podataka koji se zasnivaju i na revidiranim finansijskim izvještajima kreditne institucije, bez eksplicitnog navođenja obaveze javne objave te cjelokupne dokumentacije.

S obzirom da se u stavu 2, gore pomenutog člana Zakona, utvrđuje da je kreditna institucija dužna da svojim aktima (zavisno od veličine, obima i složenosti poslovnih aktivnosti, nivoa preuzetog rizika i finansijskog stanja kreditne institucije) utvrdi vrste podataka koji se javno objavljuju i rokove i način javnog objavljivanja podataka, kreditna institucija može, poštujući obavezu ispunjavanja minimalnog zahtjeva utvrđenog Odlukom, sama preciznije utvrditi koji su to podaci (preko utvrđenog minimuma) od značaja za informisanje javnosti i precizirati rokove za objavu.

Centralna banka planira izmjene i dopune Odluke, na način što će kreditne institucije biti dužne da javno objave revidirane izvještaje spoljnih revizora.

17. URUČIVANJE UGOVORA O KREDITU JEMCU KAO SASTAVNI DIO UGOVORA O JEMSTVU

Odredbom člana 210 Zakona o kreditnim institucijama propisana je obaveza za kreditne institucije da dostave jedan primjerak ugovora svim učesnicima u kreditnom poslu. Zaključivanje ugovora o jemstvu i njegova sadržina izričito je uređena članom 17 stav 9, a u vezi člana 16 stav 1 tač. 1 do 13 Zakona o zaštiti potrošača - korisnika finansijskih usluga, pa dostavljanje primjerka ugovora u skladu sa članom 210 Zakona o kreditnim institucijama, ne oslobađa kreditnu instituciju obaveze da ugovor o jemstvu bude zaključen u sadržini propisanoj Zakonom o zaštiti potrošača - korisnika finansijskih usluga.

18. POTREBAN BROJ PRIMJERAKA – ORIGINAL UGOVORA O KREDITU

Članom 210 stav 2 Zakona o kreditnim institucijama propisano je da je kreditna institucija, u slučaju zaključivanja ugovora o kreditu, osim dužniku po kreditu, dužna da dostavi po jedan primjerak ugovora i drugim učesnicima u kreditnom poslu, što znači da predmetni

ugovor o kreditu mora biti zaključen u onoliko primjeraka koliko je učesnika u kreditnom poslu, da bi se svakom od njih uručio original ugovora o kreditu.

19. IMENOVANJE LICA U KREDITNOM ODBORU KAO RADNOM TIJELU UPRAVNOG ODBORA KOJA NIJESU ZAPOSLENA U KREDITNOJ INSTITUCIJI

Članom 104 Zakona o kreditnim institucijama, propisano je da je kreditna institucija dužna da uspostavi i sprovodi efikasan i pouzdan sistem upravljanja koji između ostalog obuhvata: organizacionu strukturu, koja ima precizno definisana, transparentna i dosljedna ovlašćenja i odgovornosti, koja je uspostavljena tako da se izbjegne sukob interesa, kao i efikasne procese za identifikovanje, procjenu, upravljanje, praćenje i izvještavanje o rizicima kojima je kreditna institucija izložena ili bi mogla biti izložena u svom poslovanju.

Kreditna institucija može, u cilju formiranja organizacione strukture kreditnog odbora, da izabere i imenuje lica **koja nijesu zaposlena u kreditnoj instituciji**, vodeći računa, prije svega, o potencijalnom **postojanju sukoba interesa** članova ovog radnog tijela za vrijeme njihovog rada i procesa donošenja odluka.

II. ODLUKA O BLIŽIM USLOVIMA ZA IZBOR I IMENOVANJE ČLANOVA ORGANA UPRAVLJANJA I NOSILACA KLJUČNIH FUNKCIJA U KREDITNOJ INSTITUCIJI („Sl. list Crne Gore“ br. 119/20)

1. IZBOR ČLANOVA UPRAVNOG I NADZORNOG ODBORA KREDITNE INSTITUCIJE

Odredbama člana 380 stav 1 Zakona o kreditnim institucijama propisano je da su kreditne institucije dužne da usklade svoje akte i poslovanje sa odredbama tog zakona. Iz navedenih zakonskih odredbi proizilazi da su postojeći organi banaka dužni da, do početka primjene Zakona o kreditnim institucijama, u okviru usklađivanja poslovanja sa Zakonom o kreditnim institucijama, izvrše i izbor članova nadzornog odbora i imenovanje članova upravnog odbora. Pri tome, izbor članova nadzornog odbora kreditne institucije treba da izvrši postojeća skupština akcionara banke (jer i skupština akcionara kreditne institucije bira i razrješava članove nadzornog odbora, saglasno članu 41 tačka 3 Zakona o kreditnim institucijama), a imenovanje članova upravnog odbora kreditne institucije treba da izvrši postojeći odbor direktora banke (jer, saglasno članu 30 stav 1 Zakona o bankama, odbor direktora banke vrši nadzor nad poslovanjem banke, a po Zakonu o kreditnim institucijama članove upravnog odbora kreditne institucije imenuje takođe organ koji vrši nadzor poslovanja kreditne institucije - nadzorni odbor).

U vezi sa navedenim, ukazuje se i da u rješenjima o izboru članova nadzornog odbora i rješenjima o imenovanju članova upravnog odbora mora postojati odredba kojom se utvrđuje da tim licima mandat otpočinje 1. januara 2022. godine, odnosno od dana početka primjene Zakona o kreditnim institucijama.

2. TUMAČENJE ODREDBI ČLANA 12 ODLUKE ZA POTREBE ODREĐIVANJA NEZAVISNOSTI ČLANOVA NADZORNOG ODBORA

Kriterijumi za određivanje nezavisnosti članova nadzornog odbora predstavljaju jedan od uslova za procjenu primjerenosti, koja se za sve nezavisne članove nadzornog odbora mora sprovesti prije izbora, a nakon toga i redovno u skladu sa članom 22 stav 1 Odluke o bližim uslovima za izbor i imenovanje članova organa upravljanja i nosilaca ključnih funkcija u kreditnoj instituciji, najmanje jednom godišnje, i vanredno u skladu sa članom 22 stav 3 te odluke, u slučaju nastupanja okolnosti koje dovode u sumnju utvrđenu primjerenost. U tom smislu, svako lice, uključujući i lice koje u prethodnih pet godina nije bilo član organa upravljanja u banci ili društvu koje je povezano odnosom zajedničkog djelovanja sa tom bankom, a koje ispunjava uslove iz člana 12 navedene odluke, može biti kandidovano i izabrano za nezavisnog člana nadzornog odbora.

Navedeno znači da postojeći članovi odbora direktora i izvršni direktori banaka ne mogu biti nezavisni članovi nadzornog odbora kreditne institucije.

3. OBAVEZA VRŠENJA PROCJENE PRIMJERENOSTI ČLANOVA NADZORNOG I UPRAVNOG ODBORA PRIJE PODNOŠENJA DOKUMENTACIJE CENTRALNOJ BANCII

Odredbom člana 378 stav 3 Zakona o kreditnim institucijama propisano je da su kreditne institucije dužne da, u periodu od dana stupanja na snagu propisa iz člana 43 stav 6 i člana 52 stav 3 ovog zakona do 30. septembra 2021. godine, podnesu Centralnoj banci zahtjeve za izdavanje odobrenja za izbor članova nadzornog i upravnog odbora u skladu sa tim zakonom. Imajući u vidu navedeno, radi obezbjeđivanja postupanja u skladu sa navedenom zakonskom odredbom, potrebno je izvršiti procjenu primjerenosti članova nadzornog, odnosno upravnog odbora na način utvrđen Odlukom o bližim uslovima za izbor i imenovanje članova organa upravljanja i nosilaca ključnih funkcija u kreditnoj instituciji.

4. OBAVEZA DOSTAVLJANJA PREPORUKE POSLODAVCA U OKVIRU DOKUMENTACIJE ZA ČLANOVE NADZORNOG/UPRAVNOG ODBORA ZA LICA KOJA SU BILA IZVRŠNI DIREKTORI ILI ČLANOVI ODBORA DIREKTORA BANKE

Uz zahtjev za izdavanje odobrenja za obavljanje funkcije člana nadzornog, odnosno upravnog odbora kreditne institucije koji se dostavlja Centralnoj banci, saglasno odredbi člana 14 stav 3 tačka 6 Odluke o bližim uslovima za izbor i imenovanje članova organa upravljanja i nosilaca ključnih funkcija u kreditnoj instituciji, uz zahtjev je potrebno, na obrascu Upitnika koji je dat u prilogu ove odluke dostaviti preporuku neposredno nadređenog lica kod poslodavca kod kojeg je kandidat radio u posljednje tri godine, a u slučaju nemogućnosti pribavljanja te preporuke razloge za to, bez obzira da li su kandidati za člana nadzornog, odnosno upravnog odbora ranije bili izvršni direktori ili članovi Odbora direktora banke.

5. OBAVEZA DOSTAVLJANJA POTVRDE POSLODAVCA O RADNOM ISKUSTVU U OKVIRU DOKUMENTACIJE ZA ČLANOVE NADZORNOG/UPRAVNOG ODBORA ZA LICA KOJA SU BILA IZVRŠNI DIREKTORI ILI ČLANOVI ODBORA DIREKTORA BANKE

S obzirom na to da se po prvi put imenuju članovi nadzornog, odnosno, upravnog odbora kreditne institucije prema odredbama Zakona o kreditnim institucijama, to je za sve predložene kandidate koji se prvi put imenuju, uključujući i dotadašnje članove odbora direktora, odnosno izvršne direktore banaka, uz zahtjev za izdavanje odobrenja za obavljanje funkcije člana nadzornog, odnosno, upravnog odbora kreditne institucije, potrebno dostaviti potvrdu poslodavca o odgovarajućem radnom iskustvu saglasno članu 15 stav 1 tačka 6 Odluke o bližim uslovima za izbor i imenovanje članova organa upravljanja i nosilaca ključnih funkcija u kreditnoj instituciji.

III. ODLUKA O SISTEMU UPRAVLJANJA U KREDITNOJ INSTITUCIJI **(„Sl. list Crne Gore“ br. 119/20)**

1. IZBOR ČLANOVA RADNIH TIJELA NADZORNOG ODBORA

Pitanje izbora članova radnih tijela nadzornog odbora uređeno je Zakonom o kreditnim institucijama i Odlukom o sistemu upravljanja kreditnom institucijom.

Naime, članom 47 st. 2 i 3 Zakona o kreditnim institucijama propisano je da se članovi radnih tijela nadzornog odbora imenuju iz redova članova tog odbora kreditne institucije, kao i da odbori imaju po tri člana od kojih se jedan imenuje za predsjednika odbora.

Odredbom člana 22 stav 1 Odluke o sistemu upravljanja u kreditnoj instituciji propisano je da se za članove radnih tijela nadzornog odbora, po pravilu, imenuju nezavisni članovi nadzornog odbora. Stavom 2 istog člana, propisano je da svi članovi jednog stalnog radnog tijela nadzornog odbora po pravilu ne mogu biti istovremeno i članovi drugog stalnog radnog tijela.

S tim u vezi, ukazuje se da prethodno pomenuti član Odluke propisuje da odbore čine po pravilu nezavisni članovi, što znači da ne moraju biti svi članovi odbora iz reda nezavisnih članova nadzornog odbora.

Takođe, u smislu člana 47 stav 4 Zakona o kreditnim institucijama, kreditna institucija koja nije značajna i nema Odbor za imenovanje i Odbor za primanja, već samo Odbor za rizike, zadatke odbora koji nijesu osnovani izvršava nadzorni odbor.

2. SASTAV RADNIH TIJELA NADZORNOG ODBORA SA ASPEKTA ZASTUPLJENOSTI BROJA NEZAVISNIH ČLANOVA

Broj nezavisnih članova nadzornog odbora zavisi od broja članova u ovom organu. Zakon o kreditnim institucijama u članu 47 stav 1 propisuje da je nadzorni odbor kreditne institucije koja je značajna zbog veličine, unutrašnje organizacije i vrste, obima i složenosti poslova koje obavlja, dužan da obrazuje sljedeća stalna radna tijela: odbor za imenovanje, odbor za rizike i odbor za primanja. U pomenutom članu stav 2 i 3 je propisano da se članovi odbora iz stava 1 ovog člana imenuju iz redova članova nadzornog odbora kreditne institucije kao i da odbori iz stava 1 ovog člana imaju po tri člana od kojih se jedan imenuje za predsjednika odbora. Nadalje, relevantna su određenja iz člana 22 stav 1 i 2 Odluke o sistemu za upravljanje u kreditnoj instituciji kojim je propisano da se za članove radnih tijela nadzornog odbora, po pravilu, imenuju nezavisni članovi nadzornog odbora i da svi članovi jednog stalnog radnog tijela nadzornog odbora po pravilu ne mogu biti istovremeno i članovi drugog stalnog radnog tijela.

Formulacija iz člana 22 stav 2 Odluke je, u kontekstu poštovanja odredbe člana 47 stav 2 Zakona, postavljena široko kako bi svim kreditnim institucijama, naročito manjim, bilo omogućeno formiranje potrebnih radnih tijela bez dodatnih zahtjeva koji bi to u potpunosti onemogućavali. U tom smislu, svi članovi nadzornog odbora mogu da budu članovi radnih tijela tog odbora, s tim što kreditna institucija u skladu sa članom 22 stav 3 Odluke treba da obezbijedi raznolikost sastava radnih tijela, odnosno da obezbijedi da sastavi radnih tijela ne budu istovjetni, te da ukoliko je u mogućnosti u svako radno tijelo kao člana uključi barem jednog nezavisnog člana nadzornog odbora. Navedeno znači da u stalnim radnim tijelima ne moraju da budu samo nezavisni članovi nadzornog odbora, a zastupljenost nezavisnih članova u stalnim tijelima bi bio u konkretnom determinisan brojem nezavisnih članova u nadzornom odboru koji je kreditna institucija u skladu sa svojom veličinom, unutrašnjom organizacijom i vrstom, obimom i složenosti poslova koje obavlja u mogućnosti da obezbijedi.

3. PITANJE KOLEKTIVNOG IZBORA/RAZRJEŠENJA ČLANOVA NADZORNOG ODBORA

Zakonom o kreditnim institucijama se ne utvrđuje obaveza kolektivnog izbora/razrješenja članova organa upravljanja kreditne institucije. Naime, odredbama člana 44 st. 2 i 4 tog zakona propisano je da u postupku odlučivanja o izdavanju odobrenja Centralna banka izdaje odobrenje za obavljanje funkcije člana nadzornog odbora za period predloženog trajanja mandata (koji ne može biti duži od četiri godine), a izuzetno i na kraći rok, dok je stavom 10 istog člana propisano da je kreditna institucija dužna da zahtjev za izdavanje odobrenja iz stava 2 tog člana, podnese najmanje tri mjeseca prije isteka mandata određenog člana nadzornog odbora, a u slučaju prestanka funkcije određenog člana nadzornog odbora prije isteka mandata, najkasnije u roku od 30 dana, od isteka mandata.

Takođe, odredbom člana 53 stav 6 Zakona o kreditnim institucijama propisano je da Centralna banka izdaje odobrenje za obavljanje funkcije člana upravnog odbora kreditne institucije za period predloženog trajanja mandata člana upravnog odbora, a izuzetno i na kraći rok, dok je stavom 9 istog člana propisano da kada upravni odbor, zbog prestanka funkcije člana upravnog odbora prije isteka mandata, ili drugih razloga ne može da ostvaruje svoju funkciju, nadzorni odbor kreditne institucije može, bez prethodnog odobrenja Centralne banke, iz reda svojih članova da imenuje zamjenika člana upravnog odbora, i to najviše na rok od tri mjeseca.

Imajući u vidu navedene zakonske odredbe, razrješenje jednog člana organa upravljanja u kreditnoj instituciji ne povlači razrješenje ostalih članova tog organa. Međutim, svaka izmjena u sastavu organa upravljanja zahtijeva provjeru ispunjenosti uslova kolektivne primjerenosti u skladu sa Zakonom i Odlukom.

4. OBAVEZA PRIPREME GODIŠNJEG PLANA RADA I IZVJEŠTAJA O RADU ZA KONTROLNE FUNKCIJE

Članom 14 Odluke utvrđuju se uslovi za obavljanje poslova kontrolne funkcije, u okviru čega i obaveza kreditne institucije da obezbijedi potrebne resurse i finansijska sredstva za izvršenje godišnjeg plana svake kontrolne funkcije. Nadalje, članom 15 stav 1 Odluke utvrđuje se sadržina godišnjeg plana kontrolne funkcije. U smislu navedenih određenja, svaka kontrolna funkcija je pojedinačno dužna da pripremi godišnji plan koji će kao minimum sadržati elemente utvrđene u članu 15 stav 1 Odluke.

Članom 20 stav 1 Odluke propisan je sadržaj izvještaja o radu pojedine kontrolne funkcije, dok je st. 3 do 5 istog člana propisana dinamika izvještavanja kontrolnih funkcija i lica kojima se dostavljaju ti izvještaji. Iz navedenog proizilazi da sve tri kontrolne funkcije pojedinačno moraju dostavljati izvještaj o radu koji naročito sadrži elemente iz člana 21 stav 1 Odluke, a u skladu sa poslovima koje pojedina kontrolna funkcija obavlja i uzimajući u obzir godišnji plan koji je dužna da izradi.

Odredbama člana 20 st. 3 i 4 Odluke propisana je dinamika izvještavanja o radu kontrolnih funkcija, na način da se izvještaji o radu funkcija praćenja usklađenosti i kontrole rizika dostavljaju polugodišnje upravnom odboru i odboru za rizike, odnosno drugom radnom tijelu nadzornog odbora, nadzornom odboru i jednom godišnje Centralnoj banci, a da se izvještaj o radu funkcije interne revizije dostavlja tromjesečno upravnom odboru i revizorskom odboru, odnosno drugom odgovarajućem stalnom radnom tijelu nadzornog odbora, polugodišnje nadzornom odboru i jednom godišnje Centralnoj banci. U skladu sa tim, sve tri kontrolne funkcije imaju obavezu da dostavljaju svoje godišnje izvještaje o radu Centralnoj banci do 31. marta tekuće godine za prethodnu godinu, saglasno odredbi člana 20 stav 5 Odluke.

5. NADZOR POSTUPKA SPROVOĐENJA I EFIKASNOSTI I EFEKTIVNOSTI SISTEMA UPRAVLJANJA KREDITNOM INSTITUCIJOM I OBAVJEŠTAVANJE NADZORNOG ODBORA O ZAKLJUČCIMA PREISPITIVANJA EFIKASNOSTI SISTEMA UPRAVLJANJA KREDITNOM INSTITUCIJOM

Članom 5 Odluke utvrđen je obuhvat nadzora postupka sprovođenja i efikasnosti i efektivnosti sistema upravljanja kreditnom institucijom, dok se članom 46 stav 1 tačka 2 alineja 1 Zakona propisuje da taj nadzor spada u isključivu nadležnost nadzornog odbora kreditne institucije.

Članom 55 stav 4 tačka 4 Zakona propisano je da upravni odbor kreditne institucije, u cilju uspostavljanja i sprovođenja efikasnog i pouzdanog sistema upravljanja, uspostavlja osnove za funkcionisanje sistema interne kontrole, koji su adekvatni veličini kreditne institucije, složenosti poslova i nivou preuzetog rizika. U stavu 6 istog člana utvrđuje se obaveza upravnog odbora da periodično, a najmanje jednom godišnje, preispituje

efikasnost sistema upravljanja kreditnom institucijom, uključujući primjerenost postupaka i efikasnost kontrolnih funkcija, te da o zaključcima obavještava nadzorni odbor, kao i da preduzima adekvatne mjere za otklanjanje utvrđenih nedostataka. Bliže određenje ovih obaveza upravnog odbora propisano je članom 3 Odluke.

Zakon i Odluka, osim obaveze saradnje i razmjene relevantnih informacija o sistemu upravljanja između organa upravljanja kreditne institucije, iz člana 4 Odluke, ne propisuju bliže detalje u vezi sa načinom i formom takvog izvještavanja, te je u tom smislu ostavljeno samoj kreditnoj instituciji da ovo pitanje utvrdi svojim internim aktima kojima se uređuju nadležnosti organa upravljanja i njihova saradnja.

6. POJAŠNJENJE OBAVEZE FUNKCIJE KONTROLE RIZIKA PRILIKOM TESTIRANJA OTPORNOSTI NA STRES

U Odluci o sistemu upravljanja u kreditnoj instituciji, u članu 17, precizirani su svi poslovi koje funkcija kontrole rizika u kreditnoj instituciji obavlja, o čemu mora redovno da informiše organe upravljanja. Te poslove funkcija kontrole rizika mora da obavlja kumulativno, te će, u funkciji svojih ovlašćenja, po potrebi, sprovoditi testiranja otpornosti na stres.

Dalja određenja mogu se naći u odredbama člana 8 Odluke o minimalnim standardima za upravljanje rizicima u kreditnim institucijama u kojima se definiše da se u kreditnoj instituciji vrše testiranja otpornosti na stres na više nivoa. Naime, kreditna institucija je dužna da u okviru upravljanja rizicima sprovodi testiranje otpornosti na stres na nivou značajnog rizika kojem je izložena, na nivou pojedinog portfolija i na nivou cijele kreditne institucije, odnosno, ako je primjenljivo, grupe kreditnih institucija (stav 1). Sve bitne činjenice u vezi sa ovom obavezom (vrste, učestalost, izvještavanje rukovodstva, i sl.) kreditna institucija sama utvrđuje politikama i procedurama (stav 2), a na osnovu odredbi važećih propisa. Istim članom u stavu 3 utvrđuje se da je funkcija kontrole rizika dužna da sagledava rezultate testiranja otpornosti na stres (koje sprovodi kreditna institucija), adekvatnost definisanih pretpostavki i scenarija, i da u slučaju potrebe, nezavisno od ostalih organizacionih djelova koji vrše testiranje otpornosti na stres, sprovodi to testiranje i izvještava upravni odbor kreditne institucije o dobijenim rezultatima.

Imajući u vidu prethodno navedeno, funkcija kontrole rizika će sprovoditi testiranja otpornosti na stres za potrebe obavljanja svojih nadležnosti, utvrđenih propisima i internim aktom koji je za tu funkciju, uz prethodnu saglasnost nadzornog odbora, dužan da donese upravni odbor kreditne institucije. U tom smislu će i koordinirati izradu plana oporavka i izrađivati scenarija i sprovoditi testiranje otpornosti planova oporavka na stres (u skladu sa odredbama člana 27 Odluke o planovima oporavka kreditnih institucija).

Prethodno pomenuto je u skladu i sa namjerom EU zakonodavca, koji u Smjernicama EBA/GL/2018/04 za testiranje otpornosti institucija na stres, u tački 98, utvrđuje da

testiranja otpornosti na stres za potrebe ICAAP-a i ILAAP-a i planiranja oporavka ne treba da budu međusobno povezani, već međusobno upoređivani.

Što se tiče pojašnjenja termina „dominantan uticaj“, iz člana 9 Zakona o kreditnim institucijama, kao jedne od okolnosti koja upućuje na postojanje odnosa kontrole, ukazujemo na to da se radi o odnosu koji ne mora uvijek da se manifestuje kao većinski uticaj, odnosno djelovanje, već se može raditi i o zavisnosti u odnosu između matičnog i zavisnog društva ili između bilo kojeg fizičkog ili pravnog lica i privrednog društva, koji se može zasnivati i na manjinskom uticaju ukoliko taj uticaj proizvodi određene činjenične ili pravne posljedice na osnovu kojih se može utvrditi da se na određeno društvo, odnosno lice, vrši veći ili značajni uticaj.

7. FUNKCIONISANJE I ORGANIZACIJA FUNKCIJE KONTROLE RIZIKA

Odredbama člana 104 stav 1 Zakona o kreditnim institucijama propisano je da je kreditna institucija dužna da uspostavi i sprovodi efikasan i pouzdan sistem upravljanja koji obuhvata:

- 1) organizacionu strukturu koja ima precizno definisana, transparentna i dosljedna ovlašćenja i odgovornosti, koja je uspostavljena tako da se izbjegne sukob interesa;
- 2) efikasne procese za identifikovanje, procjenu, upravljanje, praćenje i izvještavanje o rizicima kojima je kreditna institucija izložena ili bi mogla biti izložena u svom poslovanju;
- 3) odgovarajuće mehanizme internih kontrola, koji uključuju i odgovarajuće administrativne i računovodstvene procedure;
- 4) politike i prakse primanja koje su dosljedne i kojima se promoviše adekvatno i efikasno upravljanje rizicima;
- 5) plan oporavka kreditne institucije.

Odlukom o sistemu upravljanja u kreditnoj instituciji, u članu 2 stav 1 tačka 1, propisano je da je sistem upravljanja rizicima sveobuhvatnost organizacione strukture, pravila, procesa, postupaka, sistema i resursa za utvrđivanje, mjerenje, odnosno procjenjivanje, kontrolu, praćenje i izvještavanje o izloženosti rizicima, odnosno, upravljanje rizicima u cjelini i podrazumijeva uspostavljanje odgovarajućeg korporativnog upravljanja, kulture rizika i donošenje strategije, politike i ostalih internih akata za upravljanje rizicima.

Iz navedenih odredbi proizilazi da strategije, politike i ostali interni akti za upravljanje rizicima moraju biti inkorporirani u svaki segment poslovanja, odnosno, da se ne vezuju samo za jednu organizacionu jedinicu u okviru kreditne institucije.

Odredba iz člana 105 stav 1 Zakona o kreditnim institucijama, kojom je popisano da je upravljanje rizicima, u smislu ovog zakona, skup postupaka i metoda za utvrđivanje, mjerenje, odnosno, procjenjivanje, praćenje i kontrolisanje rizika, uključujući i

izvještavanje o rizicima kojima je kreditna institucija izložena ili bi mogla biti izložena u svom poslovanju, ukazuje da se pod upravljanjem rizicima podrazumijavaju poslovi pasivnog karaktera, tj. da nije riječ o aktivnom zauzimanju pozicija, odnosno, preuzimanju rizika ili donošenju odluka o preduzimanju radnji za kontrolu rizika.

Razdvajanje poslova preuzimanja rizika od poslova upravljanja rizicima koji su pasivnog karaktera propisano je Odlukom o sistemu upravljanja u kreditnoj instituciji, gdje je u članu 3 stav 1 tačka 1 definisano da kreditna institucija, zbog uspostavljanja i sprovođenja sistema upravljanja, uspostavlja jasne i dosljedne interne odnose u vezi sa **odgovornošću za preuzimanje i upravljanje rizicima**, uključujući **razgraničenja ovlašćenja i odgovornosti uz aktivno učešće u procesu upravljanja** svim značajnim rizicima. Na ovaj način se, unutar kreditne institucije, teži obezbijediti adekvatno upravljanje rizicima kroz tri nivoa (tzv. tri linije odbrane):

- 1) nivo poslovnih jedinica koje preuzimaju rizik, i na dnevnom nivou upravljaju preuzetim rizikom;
- 2) nezavisnu funkciju upravljanja rizicima (tzv. funkciju kontrole rizika) i nezavisnu funkciju usklađenosti;
- 3) internu reviziju;

u skladu sa EBA smjernicama koje su služile kao osnov za izradu regulative Centralne banke.

Poslovne jedinice koje preuzimaju rizike u poslovanju (tzv. front office) zadužene su da njima direktno operativno upravljaju na dnevnom nivou, zbog čega su dužne da imaju adekvatne procese i kontrole za identifikaciju, praćenje, analiziranje, mjerenje, upravljanje i izvještavanje o rizicima koje su preuzele, tako da predstavljaju prvu liniju odbrane, odnosno, prvi nivo upravljanja rizicima.

Funkcija kontrole rizika, odnosno, funkcija upravljanja rizicima – **kako je posljednjim izmjenama EBA smjernica, ponovo uveden/vraćen termin za ovu funkciju**, olakšava primjenu sistema upravljanja rizicima u cjelokupnoj kreditnoj instituciji i odgovorna je za dalje utvrđivanje, praćenje, analiziranje, mjerenje, upravljanje i izvještavanje o rizicima, formirajući holističko viđenje svih rizika na pojedinačnoj i konsolidovanoj osnovi. Ova funkcija preispituje i pomaže poslovnim jedinicama da primijene mjere upravljanja rizicima kako bi obezbijedila da se procesi i kontrole koje su uspostavile poslovne jedinice, kao prve linije odbrene, adekvatne i učinkovite.

Funkcija praćenja usklađenosti prati usklađenost kreditne institucije sa pravnim zahtjevima i internim politikama, dajući preporuke o usklađenosti upravnom odboru i drugim zaposlenima i uspostavlja politike i procedure, kako za upravljanje rizikom usklađenosti, tako i za obezbjeđenje usklađenosti.

Obje navedene funkcije kao druga linija odbrane, u slučaju potrebe, mogu da zahtijevaju promjene internih kontrola i sistema upravljanja rizicima koje sprovodi prva linija odbrane.

Rad funkcije kontrole rizika i funkcije praćenja usklađenosti preispituje treća linija odbrane, odnosno interna revizija.

Imajući u vidu da je riječ o integrisanom sistemu upravljanja rizicima kroz sva tri pomenuta nivoa, Zakon o kreditnim institucijama daje posebno na značaju drugom i trećem nivou upravljanja rizicima, koji moraju biti nezavisni u svom radu od ostalih poslovnih procesa i aktivnosti u kojima rizik nastaje, odnosno, koje prate i nadziru, zbog čega su definisani kao kontrolne funkcije, što se vidi iz odredbe člana 120 stav 1 kojom je propisano da je kreditna institucija dužna da uspostavi sljedeće kontrolne funkcije:

- 1) funkciju kontrole rizika;
- 2) funkciju praćenja usklađenosti, i
- 3) funkciju interne revizije.

Potrebno je istaći da se pod funkcijama predrazumijavaju poslovi, a ne organizacione jedinice.

Poslovi funkcije kontrole rizika definisani su članom 17 stav 1 Odluke o sistemu upravljanja u kreditnim institucijama, i obuhvataju sljedeće:

- 1) učestvovanja u izradi i preispitivanju strategija i politika za upravljanje rizicima, kao i njihovom nadzoru;
- 2) pripreme nezavisnih informacija, analiza i procjena o izloženosti rizicima;
- 3) davanja savjeta u vezi odluka povezanih sa upravljanjem rizicima koje se donose i izvještavanje upravnog odbora, nadzornog odbora ili odgovarajuće radno tijelo nadzornog odbora o tome da li su izloženosti rizicima i odluke o preuzimanju rizika u skladu sa sklonošću preuzimanja rizika i strategijom upravljanja rizicima kreditne institucije;
- 4) učestvovanja u procesu donošenja svih značajnijih odluka povezanih sa upravljanjem rizicima, uključujući i odluka koje se donose na nivou linija poslovanja ili organizacionih jedinica, bez prava odlučivanja;
- 5) analize rizika koji su prisutni kod novih proizvoda, sprovođenja značajnih promjena u postojećim proizvodima, uključujući značajne promjene povezanih postupaka i sistema u poslovanju kreditne institucije, vanredne transakcije, kao i ulazak na nova tržišta i trgovanje novim finansijskim instrumentima;
- 6) davanja predloga i preporuka za poboljšanje sistema upravljanja rizicima;
- 7) praćenja i analize rizičnog profila kreditne institucije u odnosu na strateške ciljeve i sklonost preuzimanju rizika, uključujući prekoračenje limita, predlaganje mjera za njihovo otklanjanje i obavještanje nadležnog organa kreditne institucije;
- 8) sprovođenja nezavisnog testiranja otpornosti na stres;
- 9) utvrđivanja i procjene rizika u vezi sa transakcijama sa povezanim licima;

- 10) analize, praćenja i izvještavanja upravnog odbora, nadzornog odbora i odgovarajućeg radnog tijela nadzornog odbora o adekvatnosti internog kapitala i interne likvidnosti kreditne institucije i vrši provjeru strategija i postupaka ocjenjivanja potrebnog internog kapitala i interne likvidnosti.

Iz navedenih odredbi vidi se da se većina poslova upravljanja rizicima vezuje za funkciju kontrole rizika (kao druge linije odbrane), kao i da se u okviru ove funkcije ne mogu obavljati poslovi koji se odnose na aktivno preuzimanje pozicija, odnosno donošenje odluka o upravljanju rizicima (koju obavlja prva linija odbrane). Dakle, organizaciona jedinica koja obavlja funkciju kontrole rizika **ne može imati odgovornost za donošenje odluka o preuzetom nivou rizika**, ali to ne znači da ne učestvuje u donošenju odluka, što se vidi iz člana 17 stav 1 tačka 4 Odluke o sistemu upravljanja u kreditnim institucijama.

Odluka o adekvatnosti kapitala kreditnih institucija zahtijeva razdvajanje, odnosno nezavisnost organizacionih jedinica koje vrše kontrolnu funkciju od organizacionih jedinica koje preuzimaju rizike. Naime, članom 122 ove Odluke propisana je obaveza uspostavljanja efikasnih nezavisnih kontrola vrednovanja pozicija po fer vrijednosti koje utvrđuju organizacione jedinice kreditne institucije koje preuzimaju rizike. Istom Odlukom, članom 206 tačka 2, kod kreditnih institucija koje koriste interne modele, propisana je obaveza uspostavljanja sistema upravljanja, procedura i kontrolnih funkcija da bi se obezbijedila periodična i nezavisna provjera svih elemenata internog procesa modeliranja, uključujući odobravanje izmjena modela, kontrolu ulaznih podataka modela, kao i provjeru rezultata modela, npr. neposrednom potvrdom obračuna. Tim provjerama treba da se utvrdi tačnost, potpunost i adekvatnost ulaznih podataka i rezultata modela i treba da budu fokusirane na utvrđivanje i ograničavanje potencijalnih grešaka povezanih sa poznatim slabostima modela, kao i na identifikovanje nepoznatih slabosti modela. Te provjere može da sprovodi nezavisna interna jedinica ili drugo nezavisno lice izvan kreditne institucije. Takođe, članom 475 stav 1 tačka 2 ove Odluke definisana je obaveza kreditnih institucija koje koriste interne modele, da razdvoje kontrolu rizika od poslova trgovanja.

Potrebno je istaći i odredbu iz člana 10 stav 4 Odluke o minimalnim standardima za upravljanje rizicima u kreditnim institucijama, kojom je definisano da je kreditna institucija dužna da obezbijedi da se poslovi ugovaranja transakcija ne obavljaju u okviru iste organizacione jedinice koja obavlja poslove koji se odnose na vrednovanje aktive, klasifikaciju aktive i obračun rezervacija za potencijalne kreditne gubitke.

Iz svega navedenog proizilazi da funkcija kontrole rizika obavlja poslove nezavisno od organizacionih jedinica koje preuzimaju rizike, da učestvuje u procesu donošenja odluka, **ali da nema odgovornosti za preuzete rizike**. Razdvajanje funkcije ugovaranja transakcija (*front office*) od funkcije podrške poslovanja (*back office*) i funkcije kontrole rizika ima za cilj jasno razgraničavanje ovlašćenja i odgovornosti u donošenju odluka i

sprečavanju nastanka sukoba interesa koji postoji ako lice koje ugovara transakciju odgovara za svoj rad istom licu kojem odgovara i lice koje tu transakciju kontroliše.

U praksi je primijenjeno razdvajanje *front* od *back* poslova u svim poslovnim procesima. Međutim, ovo razdvajanje poslova posebno je značajno u kreditnom procesu koji shodno članu 10 Odluke o minimalnim standardima za upravljanje rizicima u kreditnim institucijama, obuhvata naročito:

- 1) proces odobravanja kreditne izloženosti;
- 2) proces praćenja rizika kreditne izloženosti;
- 3) analizu izloženosti kreditnom riziku;
- 4) sistem ranog upozorenja;
- 5) upravljanje nekvalitetnim kreditima;
- 6) upravljanje restrukturiranim kreditima;
- 7) proces klasifikacije i vrednovanja stavki bilanske aktive i vanbilansnih stavki; i
- 8) vođenje evidencije o kreditnim izloženostima.

Iz navedenog se zaključuje da je riječ o jednom procesu, ali da se pojedini segmenti procesa mogu obavljati u okviru različitih funkcija. Ključno je, pak, ko donosi odluku. U ovom slučaju, npr. proces odobravanja plasmana počinje izradom kreditnog predloga koji priprema organizaciona jedinica koja je zadužena za ugovaranje transakcija (front office, odnosno prva linija odbrane). Shodno dobrim praksama, ako je riječ o značajnom iznosu plasmana, kreditni predlog se šalje na procjenu u organizacionu jedinicu zaduženu za kontrolu rizika (a koja mora biti odvojena od organizacione jedinice zadužene za ugovaranje transakcija).

Funkcija kontrole rizika provjerava da li je rizik u kreditnom predlogu adekvatno procijenjen, obavlja ostale značajne kontrole (npr. usklađenost sa limitima, sklonošću ka preuzimanju rizicima). Davanje mišljenja na kreditni predlog (bilo da je pozitivno ili negativno), pri čemu je uglavnom pozitivno mišljenje preduslov za odobrenje, ne smatra se odlučivanjem. Odluku o odobravanju plasmana donose ona lica koja su za to ovlaštena internim aktom (npr. internom politikom ili poslovnikom o radu kreditnih odbora kojim su određeni članovi i način odlučivanja). U praksi je obično slučaj da lica zadužena za ugovaranje transakcija unose osnovne elemente ugovora u sistem kreditne institucije, ali konačnu potvrdu unijetih podataka mora da vrše lica koja nijesu u istoj organizacionoj jedinici. Na ovaj način se, obezbjeđenjem sistema internih kontrola, prije puštanja kredita obezbjeđuje provjera suštinske i formalne tačnosti podataka.

Dodatni primjer je proces klasifikacije izloženosti, gdje lica koja su zadužena za ugovaranje transakcija mogu da daju predlog klasifikacije rizičnosti, ali konačnu odluku mora donijeti nezavisna jedinica koja obavlja funkciju kontrole rizika.

Iz svega navedenog se vidi da organizacija funkcije kontrole rizika, odnosno, funkcije upravljanja rizicima nije konkretno utvrđena i da zavisi od veličine, složenosti i vrsti

poslova koje kreditna institucija obavlja. Takođe, bitno je napomenuti, da funkcija kontrole rizika treba da bude nezavisna u odnosu na poslovne linije i organizacione jedinice čije rizike kontroliše, ali to ne znači da ne treba da postoji interakcija između njih. Funkcija kontrole rizika, treba da bude centralni organizacioni dio kreditne institucije, organizovan tako da omogućava primjenu politika i kontrola sistema upravljanja rizicima.

Značajne kreditne institucije mogu da razmotre mogućnost uspostavljanja posebnih funkcija upravljanja rizicima za svaku značajnu poslovnu liniju. Međutim, treba da postojati i centralna funkcija upravljanja rizicima, kako bi se pružio holistički pristup svim rizicima na nivou kreditne institucije, odnosno kako bi se obezbijedilo postupanje u skladu sa strategijom upravljanja rizicima.

8. POJAŠNJENJE ČLANA 20 STAV 5 VEZANO ZA OBAVEZU DOSTAVLJANJA IZVJEŠTAJA O RADU KONTROLNIH FUNKCIJA CENTRALNOJ BANCI

Obaveza dostavljanja izvještaja o radu kontrolnih funkcija počinje od 2023. godine, kada je potrebno dostaviti izvještaj za 2022. godinu. Obaveza se ne odnosi na izvještaje o radu za 2021. godinu, jer se tada primjenjivao Zakon o bankama u kojem nije bilo određenja o kontrolnim funkcijama na način na koji ih definiše Zakon o kreditnim institucijama.

Takođe, sadržina izvještaja o radu za 2021. godinu ne može da odgovori zahtjevima o sadržini izvještaja o radu iz člana 20 Zakona o kreditnim institucijama jer 2021. godine kontrolne funkcije, kao ni njihovi poslovi, nisu bili propisani na način na koji ih propisuje Odluka o sistemu upravljanja.

IV. ODLUKA O ADEKVATNOSTI KAPITALA KREDITNIH INSTITUCIJA **(„Sl. list Crne Gore“ br. 128/20, 140/21)**

1. POJAŠNENJE DEFINICIJE IZLOŽENOSTI

Odredbama člana 128 Odluke o adekvatnosti kapitala kreditnih institucija propisano je da **iznos izloženosti stavke aktive** predstavlja njenu knjigovodstvenu vrijednost umanjenu za iznose:

- 1) specifičnih ispravki vrijednosti za kreditni rizik u skladu sa članom 127 ove Odluke;
- 2) dodatnih usklađivanja vrijednosti (AVA) u skladu sa čl. 16 i 109 ove Odluke;
- 3) nedovoljnog pokriva nekvalitetnih izloženosti ispravkama koji je odbitna stavka od redovnog osnovnog kapitala, u skladu sa članom 18 tačka 13 ove Odluke; i
- 4) ostalih smanjenja regulatornog kapitala koji su povezani sa odgovarajućom stavkom aktive.

Imajući u vidu da pozitivna razlika između iznosa obračunatih rezervacija za potencijalne gubitke i iznosa ispravke vrijednosti za stavke bilansne aktive smanjuje regulatorni kapital, ona se uzima u obzir prilikom utvrđivanja iznosa izloženosti stavki aktive.

Iznos izloženosti stavke vanbilansa iz člana 128 stav 3 Odluke o adekvatnosti kapitala kreditnih institucija predstavlja iznos njene nominalne vrijednosti nakon umanjenja za iznos specifičnih ispravki vrijednosti za kreditni rizik i iznosa nedovoljnog pokriva nekvalitetnih izloženosti ispravkama koji je odbitna stavka od redovnog osnovnog kapitala, u skladu sa članom 18 tačka 13 ove Odluke, pomnožen sljedećim procentom:

- 1) 100% za stavke sa visokim rizikom;
- 2) 50% za stavke sa srednjim rizikom;
- 3) 20% za stavke sa srednjim do niskim rizikom;
- 4) 0% za stavke sa niskim rizikom.

Kao i u slučaju stavki bilansne aktive, prilikom utvrđivanja iznosa izloženosti stavke vanbilansa uzima se u obzir i iznos pozitivne razlike između iznosa obračunatih rezervacija za potencijalne gubitke i iznosa rezervisanja za vanbilansne stavke.

2. POJAŠNENJE „RETAIL“ IZLOŽENOSTI

Na kreditne institucije koje primjenjuju **standardizovani pristup** za obračun kapitalnih zahtjeva za izloženosti kreditnom riziku primjenjuje se odredba člana 140 stav 1 Odluke o adekvatnosti kapitala kreditnih institucija kojom je uređena izloženost prema retail-u, pa je s tim u vezi propisano sljedeće:

- 1) radi se o izloženostima prema jednom ili više fizičkih lica ili prema malim i srednjim preduzećima;
- 2) izloženost je jedna od značajnog broja izloženosti sa sličnim karakteristikama, tako da se rizici povezani sa takvim kreditiranjem u značajnoj mjeri smanjuju;
- 3) ukupan iznos koji dužnik ili grupa povezanih dužnika duguje kreditnoj instituciji i njenim matičnim društvima i njihovim zavisnim društvima, uključujući sve izloženosti sa statusom neispunjavanja obaveza, a isključujući izloženosti koje su u cjelosti i potpuno obezbijeđene kolateralom u vidu stambene nepokretnosti i koje su raspoređene u kategoriju izloženosti iz člana 129 stav 1 tačka 9 ove odluke, **ne smije**, prema saznanju kreditne institucije, **preći iznos od 300 hilj. EUR**. Kreditna institucija je dužna da preduzme razumne mjere da bi došla do takvih saznanja.

Stavom 4 istog člana Odluke definisano je da se izloženosti koje ne ispunjavaju **sve kriterijume** iz stava 1 ne smiju rasporediti u kategoriju izloženosti prema „retail“-u.

Na kreditne institucije koje primjenjuju **IRB pristup** za obračun kapitalnih zahtjeva za izloženosti kreditnom riziku primjenjuje se odredba člana 166 stav 5 Odluke kojom je uređena izloženost prema retail-u koja glasi:

U kategoriju izloženosti prema „retail-u“ iz stava 2 tačka 4 ovog člana mogu se rasporediti izloženosti za koje su ispunjeni sljedeći uslovi:

- 1) radi se o izloženostima:
 - prema jednom ili više **fizičkih lica**; ili
 - prema **malim ili srednjim privrednim društvima**, pod uslovom da ukupni iznos koji dužnik ili grupa povezanih dužnika duguje kreditnoj instituciji i njenim matičnim društvima i njihovim zavisnim društvima, uključujući sve dospjele neizmirene izloženosti, a isključujući izloženosti obezbijeđene kolateralom u obliku stambene nepokretnosti, **ne prelazi 300 hilj. EUR** prema saznanju kreditne institucije koja je preduzela razumne mjere da bi to provjerila;
- 2) kreditna institucija te izloženosti u svom upravljanju rizikom tokom vremena tretira dosljedno i na sličan način;
- 3) izloženostima se ne upravlja pojedinačno kao izloženostima u kategoriji izloženosti prema privrednim društvima;
- 4) sve izloženosti su dio većeg broja izloženosti kojima se upravlja na sličan način.

Suštinska razlika između pomenute dvije odredbe jeste u činjenici da se kod primjene standardizovanog pristupa **prag od 300 hilj. EUR odnosi i na fizička lica i na mala i srednja privredna društva**, dok se kod **IRB pristupa pomenuti prag odnosi samo na mala i srednja privredna društva**.

Na kreditne institucije koje primjenjuju standardizovani pristup za utvrđivanje kapitalnih zahtjeva za kreditni rizik primjenjuju se odredbe iz člana 140 st. 1 i 4 Odluke za utvrđivanje apsolutnog praga prilikom obračuna dana kašnjenja shodno članu 197 Odluke.

Napominjemo da je prilikom utvrđivanja da li je zadovoljen uslov iz člana 140 stav 1 tačka 3, odnosno člana 166 stav 5 tačka 1 alineja 2 Odluke iznos koji se **duguje** odnosi samo na bilansne izloženosti, a ne na vanbilansne izloženosti. Navedeno je posebno bitno kod revolving kredita kod kojih se uzima u obzir samo iskorišćeni dio, dok se kreditna obligacija ne uzima u obzir. Dakle, kada se utvrdi da li iskorišćeni iznos zadovoljava definisani prag, cjelokupna izloženost, uključujući i nepovučeni dio se kvalifikuje kao retail izloženost.

Kreditne institucije su dužne da shodno Odluci o izvještajima koji se dostavljaju Centralnoj banci Crne Gore („Sl. list Crne Gore“ br. 128/20), između ostalog, na mjesečnom nivou izvještavaju Centralnu banku o izloženostima koje su u kašnjenju preko 90 dana. Primjenom člana 197 Odluke o adekvatnosti kapitala kreditnih institucija, za sve izloženosti koje su u kašnjenju, primjenjivaće se pragovi značajnosti, pri čemu ako se primjenjuje apsolutni prag on će zavisiti od toga da li je klijent klasifikovan kao „retail“ ili kao klijent koji nije „retail“ u momentu kada se vrši obračun dana kašnjenja, odnosno na datum izvještaja.

Kada je klijent dio grupe povezanih lica ukupan iznos koji se duguje, za potrebe utvrđivanja ispunjenosti uslova iz člana 140 stav 1 tačka 3 Odluke, izračunava se na nivou grupe povezanih dužnika, ali se prag značajnosti prilikom utvrđivanja statusa neispunjavanja obaveza procjenjuje za svakog pojedinačnog dužnika, ili na nivou pojedinačnog proizvoda, ukoliko se primjenjuje odredba iz člana 197 stav 2 Odluke.

Dakle, ako neki klijent, koji prema definiciji Zakona o računovodstvu zadovoljava kriterijume za klasifikaciju u mala i srednja privredna društva, dio grupe povezanih lica, gdje su ostale članice te grupe velika privredna društva, a ukupan iznos koji ova grupa povezanih lica na dan izvještaja duguje kreditnoj instituciji ne prelazi iznos od 300 hilj. EUR, na tog klijenta će se primijeniti prag značajnosti iz člana 197 stav 8 Odluke koji se odnosi na „retail“ izloženosti.

Na izloženosti koje zadovoljavaju odredbe za klasifikaciju kao „retail“ izloženosti shodno članu 197 Odluke primjenjivaće se odredbe svih ostalih propisa Centralne banke koje se odnose na „retail“ izloženosti (Odluka o kriterijumima i načinu klasifikacije aktive i obračunavanju rezervacija za potencijalne kreditne gubitke kreditne institucije, Odluka o minimalnim standardima za upravljanje rizicima u kreditnim institucijama i dr.).

3. UTICAJ KOLATERALA NA KLASIFIKACIJU IZLOŽENOSTI KAO ŠPEKULATIVNO FINANSIRANJE NEPOKRETNOSTI

Odlukom o adekvatnosti kapitala kreditnih institucija, odredbom člana 145 stav 2, kreditne institucije su dužne da kao visokorizične stavke tretiraju i špekulativno finansiranje nepokretnosti, koje se shodno članu 3 stav 1 tačka 33 iste odluke odnosi na izloženosti nastale odobravanjem kredita za sticanje ili razvoj zemljišta, izgradnju na zemljištu

povezanom sa nepokretnostima ili za sticanje takve nepokretne imovine i u vezi sa takvom imovinom, sa namjerom kasnije preprodaje radi ostvarivanja dobiti. Prema tome svaki kredit koji je odobren za izgradnju nepokretnosti sa ciljem dalje prodaje trećoj strani u cilju ostvarivanja profita zadovoljava definiciju špekulativnog finansiranja nepokretnosti. Smatra se da kod izgradnje objekata, bilo u stambene ili poslovne svrhe, sa namjerom dalje prodaje postoji visoka neizvjesnost jer se prihodi ostvaruju od nepokretnosti čija se izgradnja finansira, a ne iz drugih izvora i nezavisnog kapaciteta poslovanja privrednog društva.

Stoga, bez obzira na to kojom nepokretnošću je izloženost obezbijedena, ako postoji komercijalna namjera nepokretnosti koja se gradi (kao što je slučaj kod građevinskih privrednih društava), odnosno ako su zadovoljeni uslovi iz člana 145 i člana 3 stav 1 tačka 33 Odluke o adekvatnosti kapitala kreditnih institucija, ta se izloženost mora smatrati špekulativnim finansiranjem nepokretnosti i dodjeljuje joj se ponder 150%.

Kolateral neće uticati na izuzetak od klasifikacije pomenute izloženosti kao visokorizične, odnosno izloženost će se tretirati kao špekulativno finansiranje nepokretnosti. Naime, da bi izloženost zadovoljila kriterijume za klasifikaciju kao izloženost obezbijedena stambenim ili poslovnim nepokretnostima moraju da budu zadovoljeni svi uslovi iz čl. 142 i 143 Odluke o adekvatnosti kapitala. U pomenutim situacijama, sami kolateral ne može biti osnov za raspoređivanje u druge kategorije izloženosti izuzev visokorizične.

4. TRETMAN NEOPOZIVIH UGOVORNIH ODREDBI PRILIKOM UTVRĐIVANJA IZLOŽENOSTI KAO ŠPEKULATIVNOG FINANSIRANJA NEPOKRETNOSTI

Finansiranje izgradnje nepokretnosti (sa namjerom dalje prodaje) smatra se visokorizičnom zbog neizvjesnosti njene prodaje i pitanja postojanja dovoljne likvidnosti tržišta. Shodno tome, samo ako kreditna institucija može da obezbijedi sigurne izvore prihoda za naplatu svojih potraživanja prema dužniku, kao što su neopozive ugovorne obaveze koji banci garantuju naplatu po osnovu ugovorene prodaje nepokretnosti koja se gradi, ili bilo koje druge odredbe ugovora o kupoprodaji kojima se umanjuje rizik neizvjesnosti naplate (imajući u vidu da je prodaja nepokretnosti već ostvarena), kreditna institucija datu izloženost može izuzeti iz visokorizičnih izloženosti, odnosno neće je smatrati špekulativnim finansiranjem nepokretnosti. U svim ostalim situacijama, izloženost se smatra špekulativnim finansiranjem nepokretnosti.

Napominje se da je svaka kreditna institucija dužna da adekvatno procjenjuje rizike kojima je izložena u svom poslovanju te da shodno tome svakoj izloženosti dodjeljuje odgovarajuće pondere rizika prilikom obračuna potreba za kapitalom. Primjenom nižih pondera rizika i neprepoznavanjem prave izloženosti riziku kreditna institucija potcjenjuje potrebe za kapitalom za pokriće neočekivanih gubitaka koji su povezani sa stavkama aktive koje su visokorizične.

5. TRETMAN KREDITA ODOBRENIH IZVOĐAČIMA I PODIZVOĐAČIMA RADOVA NA OBJEKTIMA NAMIJENJENIH DALJOJ PRODAJI PRILIKOM KLASIFIKACIJE IZLOŽENOSTI KAO ŠPEKULATIVNO FINANSIRANJE NEPOKRETNOSTI

Svako finansiranje izgradnje nepokretnosti sa ciljem dalje prodaje trećoj strani u cilju ostvarivanja profita, smatra se špekulativnim finansiranjem nepokretnosti jer prihod od prodaje nepokretnosti koja se gradi direktno ili indirektno predstavlja izvor za otplatu kredita koje je kreditna institucija odobrila dužniku, bez obzira na to da li je riječ o investitoru, izvođaču ili podizvođaču radova, a što proizilazi iz odredbe člana 3 stav 1 tačka 33 Odluke o adekvatnosti kapitala kreditnih institucija.

6. TRETMAN NEVLADINIH I DRUGIH NEPROFITNIH ORGANIZACIJA, I OSTALIH PRAVNIH LICA KOJA NIJESU PRIVREDNA DRUŠTVA SHODNO ČLANU 129

Tretman izloženosti prema nevladinim i drugim neprofitnim organizacijama ne može biti isti kao tretman izloženosti prema privrednim društvima.

Nevladine organizacije, osnovane u skladu Zakonom o nevladinim organizacijama, („Sl. list CG“, br. 39/11 i 37/17) imaju svojstvo pravnog lica koje stiču danom upisa u registar nevladinih organizacija koji vodi organ državne uprave nadležan za poslove uprave, tako da shodno članu 129 Odluke o adekvatnosti kapitala imaju tretman iz stava 1 tačka 17 tog člana („ostale stavke“). Isti tretman imaju i neprofitne organizacije koje se ne smatraju subjektima javnog sektora u smislu člana 3 stav 1 tačka 5 Odluke o adekvatnosti kapitala kreditnih institucija.

7. TRETMAN NEREZIDENTNIH PRAVNIH LICA PRILIKOM KLASIFIKACIJE IZLOŽENOSTI SHODNO ČLANU 129

U Odluci o adekvatnosti kapitala kreditnih institucija ne pravi se kategorizacija izloženosti po osnovu statusa rezidentnosti, već se raspoređivanje vrši shodno članu 129 Odluke o adekvatnosti kapitala bez obzira na rezidentnost.

8. USLOVI ZA UKLJUČIVANJE DIJELA DOBITI TEKUĆE GODINE U REGULATorni KAPITAL

Nakon otpočinjanja primjene Odluke o adekvatnosti kapitala kreditnih institucija („Sl. list Crne Gore br. 128/20), odnosno tokom 2022. godine i dalje, kreditna institucija može da uključi dobit ostvarenu tokom konkretne tekuće poslovne godine u redovni osnovni kapital ako su ispunjeni uslovi iz člana 5 st. 3 do 5 te odluke. Podsjećanja radi, članom 5 stav 3 pomenute odluke definisano je da kreditna institucija, može da, samo uz prethodno

odobrenje Centralne banke, uključujući dobit ostvarenu tokom tekuće poslovne godine ili na kraju tekuće poslovne godine u redovni osnovni kapital prije donošenja formalne odluke kojom se potvrđuje konačna godišnja dobit ili gubitak kreditne institucije.

Dalje, istim članom u stavu 4 definisano je da će Centralna banka izdati odobrenje iz stava 3 ovog člana ako su ispunjeni sljedeći uslovi:

- 1) dobit su potvrdila lica koja su nezavisna od kreditne institucije i koja su odgovorna za reviziju finansijskih izvještaja te kreditne institucije;
- 2) kreditna institucija je dokazala Centralnoj banci da je iznos te dobiti umanjen za sve predvidljive troškove ili dividende.

Pored navedenog, ističu se odredbe stava 5 ovog člana kojim je propisano da:

„Potvrda dobiti ostvarene tokom tekuće poslovne godine ili na kraju tekuće poslovne godine kreditne institucije mora da pruži odgovarajući nivo sigurnosti da je ta dobit procijenjena u skladu sa principima sadržanim u važećem računovodstvenom okviru.“,

kao i odredba člana 6 stav 11 kojom je propisano sljedeće:

„Centralna banka će smatrati da su izvršeni svi potrebni odbici od dobiti koja je ostvarena tokom ili na kraju tekuće poslovne godine, kao i svi odbici povezani sa predvidljivim dividendama, u skladu sa važećim računovodstvenim okvirom ili u skladu sa drugim prilagođavanjima, prije nego što kreditnoj instituciji odobri uključivanje dobiti koja je ostvarena tokom tekuće poslovne godine ili na kraju tekuće poslovne godine u stavke redovnog osnovnog kapitala.“

9. ROK ZA OBAVJEŠTENJE CENTRALNE BANKE O PRIMJENI STANDARDIZOVANOG PRISTUPA ZA OBRACUN KAPITALNIH ZAHTJEVA ZA OPERATIVNI RIZIK

Odlukom o adekvatnosti kapitala kreditnih institucija („Sl. list Crne Gore“ br. 38/11, 55/12, 82/17), članom 348, nije propisan rok u okviru kojeg je kreditna institucija koja planira da pređe na standardizovani pristup za izračunavanje kapitalnih zahtjeva za operativni rizik dužna da obavijesti Centralnu banku o namjeravanoj primjeni pristupa. Međutim, Centralna banka očekuje da je kreditna institucija blagovremeno informiše po ovom pitanju, a prije početka primjene navedenog pristupa.

Ako kreditna institucija namjerava da, počev od 1.1.2022. godine, primjenjuje standardizovani pristup za izračunavanje kapitalnih zahtjeva za operativni rizik i o tome obavijesti Centralnu banku tokom decembra 2021. godine, nije dužna da traži prethodno odobrenje Centralne banke, jer će banka, odnosno kreditna institucija, danom početka primjene Odluke o adekvatnosti kapitala kreditnih institucija primjenjivati odredbe koje se tiču standardizovanog pristupa za obračun kapitalnih zahtjeva za operativni rizik.

10. OBRAČUN POTREBNOG KAPITALA ZA OPERATIVNI RIZIK NA 31.12.2020. GODINE ZA BANKU KOJA OD 1.1.2022. GODINE PRIMJENJUJE STANDARDIZOVANI PRISTUP

Imajući u vidu da na dan 31.12.2021. godine važi Odluka o adekvatnosti kapitala banaka („Sl. list Crne Gore“ br. 38/11, 55/12, 82/17) i da je banka dužna da vrši obračun kapitalnih zahtjeva u skladu sa odredbama ove odluke, kao i činjenicu da će banka tek od 1.1.2022. godine preći na standardizovani pristup za obračun kapitalnih zahtjeva za operativni rizik ne može primjenjivati novi pristup na 31.12.2021. godine jer on nije važio na dati izvještajni datum.

Napominje se da se raspoređivanje aktivnosti u poslovne linije za potrebe obračuna kapitalnog zahtjeva za operativni rizik primjenjuje dosljedno u skladu sa kategorijama iz Odluke o adekvatnosti kapitala kreditnih insitucija koje kreditna institucija koristi za kreditni i tržišni rizik.

11. POJAŠNJENJE OBRAČUNA RELEVANTNOG POKAZATELJA ZA UTVRĐIVANJE KAPITALNIH ZAHTJEVA ZA OPERATIVNI RIZIK PREMA JEDNOSTAVNOM PRISTUPU

Odredbama člana 352 stav 1 Odluke o adekvatnosti kapitala kreditnih institucija definisano je da relevantni pokazatelj predstavlja zbir sljedećih elemenata, koji su uključeni u zbir sa svojim pozitivnim ili negativnim predznakom:

- 1) kamatni i slični prihodi;
- 2) kamatni i slični rashodi;
- 3) prihodi od akcija i ostalih hartija od vrijednosti sa varijabilnim/fiksni prihodom;
- 4) prihodi od naknada i provizija;
- 5) rashodi od naknada i provizija;
- 6) neto dobit ili gubitak iz finansijskog poslovanja;
- 7) ostali prihodi iz redovnog poslovanja.

S obzirom na to da kreditna institucija izračunava relevantni pokazatelj prije odbitka rezervisanja i troškova poslovanja, prihodi po osnovu naplate otpisanih potraživanja ne bi trebalo da budu uključeni u obračun relevantnog pokazatelja jer je riječ o vanrednim prihodima iako se oni u bilansu prikazuju u okviru stavke ostalih prihoda.

Kada je riječ o troškovima naknada po osnovu premija za Fond za zaštitu depozita, s obzirom na to da je riječ o naknadama, a ne ostalim operativnim troškovima potrebno ih je uključiti u obračun relevantnog pokazatelja.

12. POJAŠNJENJE ODREDBE ČLANA 197 STAV 2 ODLUKE KOJA SE ODNOSI NA PRIMJENU DEFINICIJE STATUSA NEIZMIRENJA OBAVEZA NA IZLOŽENOSTI PREMA „RETAIL“-U NA NIVOU POJEDINAČNOG KREDITNOG PROIZVODA

Odredbom člana 197 stav 2 Odluke definisano je da u slučaju izloženosti prema „retail“-u kreditna institucija može da primjenjuje definiciju nastanka statusa neizmirenja obaveza iz stava 1 tač. 1 i 2 istog člana na nivou pojedinačnog kreditnog proizvoda, a ne u odnosu na ukupne obaveze dužnika. Pod pojedinačnim kreditnim proizvodom podrazumijeva se svaki pojedinačni kredit, odnosno **partija izloženosti**.

13. ODLAGANJE PRIMJENE ODREDBI ČLANA 197 ODLUKE KOJE SE ODOSE NA UTVRĐIVANJE STATUSA NEISPUNJAVANJA OBAVEZA

Centralna banka je pristupila izmjeni Odluke sa ciljem odlaganja primjene odredbi člana 197 koje se odnose na utvrđivanje statusa neispunjavanja obaveza, čije usvajanje se očekuje u prvoj polovini decembra. Shodno planiranim izmjenama, tokom 2022. godine na snazi će biti trenutno važeći način obračuna dana kašnjenja, tako da će se pod statusom neispunjavanja obaveza smatrati izloženosti koje kasne u otplati više od 90 dana.

Odlaganjem primjene člana 197 Odluke odložiće se i primjena člana 18 Odluke o kriterijumima i načinu klasifikacije aktive i obračunavanju rezervacija za potencijalne kreditne gubitke kreditne institucije, tako da će se kašnjenje u otplati obračunavati prema važećem principu.

Imajući u vidu prethodno navedeno, tokom 2022. godine, smatraće se da je do nastupanja statusa neispunjavanja obaveza za potrebe člana 35 stav 1 tačka 3 Odluke o kriterijumima i načinu klasifikacije aktive i obračunavanju rezervacija za potencijalne kreditne gubitke kreditne institucije došlo ako izloženost kasni u otplati preko 90 dana prema važećem principu obračuna dana kašnjenje. Izloženost će se smatrati nekvalitetnom ako su ispunjeni svi uslovi iz člana 35 stav 1 iste odluke, a koji glase

- 1) dužnik ima kašnjenje u otplati obaveze po toj stavki dužoj od 90 dana;
- 2) kreditna institucija je, na osnovu procjene finansijskog stanja, odnosno kreditne sposobnosti dužnika, procijenila da dužnik neće moći da izmiri obaveze po toj stavki u cjelosti bez realizacije sredstva obezbeđenja, nezavisno od toga da li dužnik svoje obaveze izmiruje blagovremeno ili ne;
- 3) nastupi status neispunjavanja obaveza za tu stavku u skladu sa članom 197 Odluke o adekvatnosti kapitala; i/ili
- 4) potraživanje po toj stavki smatra se obezvrijeđenim u skladu sa MSFI 9, raspoređeno je u nivo 3 ili predstavlja aktivu koja je kupljena ili je nastala po umanjenoj vrijednosti.

Dakle, na osnovu svega navedenog vidi se da CDE krediti predstavljaju nekvalitetne krediti koji kasne preko 90 dana prema važećem obračunu dana kašnjenja (status neispunjavanja obaveza) i/ili čije finansijske informacije pokazuju slabosti shodno Odluci o kriterijumima i načinu klasifikacije aktive i obračunavanju rezervacija za potencijalne kreditne gubitke kreditne institucije. Suština je da će se, zbog odlaganja brojača, odnosno cijelog člana 197 Odluke o adekvatnosti kapitala kreditnih institucija, klasifikacija potraživanja vršiti kao i do sada, na bazi istih kriterijuma.

14. POJAŠNJENJE ODREDBE ČLANA 17 ODLUKE KOJI SE ODNOSI NA NEREALIZOVANE DOBITKE I GUBITKE MJERENE PO FER VRIJEDNOSTI

Odredbom člana 17 Odluke definisano je da kreditna institucija **ne sprovodi usklađivanje** kako bi iz svog regulatornog kapitala **isključila nerealizovane** dobitke ili gubitke po osnovu aktive ili obaveza koji se vrednuju po fer vrijednosti, osim u slučaju stavki iz člana 15 ove Odluke.

Odlukom o adekvatnosti kapitala banaka koja je prestala da važi, banke su u obračun sopstvenih sredstava uključivale nerealizovane gubitke po osnovu stavki koje se vrednuju po fer vrijednosti, dok se nerealizovani dobitci nijesu uključivali, što je rezultat prudencijalnih filtera. Navedena odredba nije postojala ne samo u Crnoj Gori, već i u mnogim drugim zemljama EU, tako da je regulativa EU (CRR 575/2013) dozvolila da se kroz član 17 Odluke o adekvatnosti kapitala kreditnih institucija, koji predstavlja diskreciju lokalnog regulatora, odluči da li će se zadržati konzervativniji pristup, te da se kroz prelazne odredbe uvede postepeno usaglašavanje sa regulativom EU. Testiranje ove diskrecije izvršeno je kroz QIS i odlučeno je da se nerealizovani dobitci i gubici po osnovu stavki aktive, koja se vrednuje po FVOCI utvrđeni po MSFI 9, u potpunosti priznaju, tako da nema odstupanja od zvanično važeće regulative EU.

Stavke koje se pominju u članu 15 Odluke trenutno kod nas nijesu zastupljene. U slučaju postojanja ovih stavki vršile bi se korekcije dobitaka u skladu sa odgovarajućim odredbama.

15. POJAŠNJENJE ČLANA 141-143 IZLOŽENOSTI OBEZBIJEĐENE STAMBENIM NEPOKRETNOSTIMA

Prilikom raspoređivanja određene izloženosti koja je obezbijeđena stambenom nepokretnošću u odgovarajuću kategoriju izloženosti kreditna institucija sagledava koji je iznos **u potpunosti i u cjelosti pokriven** stambenom nepokretnošću, provjeravajući kriterijume definisane Odlukom o adekvatnosti kapitala kreditnih institucija i dodjeljuje mu ponder rizika 35%. Ostatku izloženosti koji je obezbijeđen zalogom na stambenoj nepokretnosti koja služi kao obezbjeđenje, a koji ne zadovoljava uslove za ponder 35% kreditna institucija može dodijeliti ponder 100% (ne mijenjajući mu poziciju u izvještajnom

obrascu) ili dodijeliti ponder 75% ukoliko zadovoljava kriterijume za klasifikaciju u izloženosti prema retail-u.

Iznos koji se koristi za utvrđivanje da li je zadovoljen uslov da izloženost ne prelazi 80% tržišne vrijednosti stambene nepokretnosti je bruto izloženost umanjena za ispravke.

16. POJAŠNJENJE ČLANA 136 STAV 3 I ČLANA 138 STAV 3 ODLUKE O ADEKVATNOSTI KAPITALA

Odredbama člana 138 stav 3 Odluke o adekvatnosti kapitala kreditnih institucija propisano je da se izloženostima prema institucijama koje nemaju kreditnu procjenu, a čiji je **izvorni efektivni rok** dospijeća tri mjeseca ili kraći, dodjeljuje ponder rizika 20%. Dakle, pomenutim kratkoročnim izloženostima dodjeljuje se ponder rizika od 20% bez obzira na to u kojoj su valuti denominovane, niti postoje bilo koji drugi uslovi koji se moraju ispuniti.

Sa druge strane, na izloženost čiji je izvorni rok dospijeća duži od tri mjeseca, ali je gledano na dan izvještaja preostali rok dospijeća do tri mjeseca ili kraći, kreditna institucija može da primijeni odredbu iz člana 136 stav 3 Odluke o adekvatnosti kapitala kreditnih institucija ako je izloženost denominovana i sa izvorima sredstava u nacionalnoj valuti te institucije.

Odredbom člana 136 stav 3 Odluke o adekvatnosti kapitala kreditnih institucija propisano je da se izloženostima prema institucijama čiji je preostali rok do dospijeća tri mjeseca ili kraći, koje su denominovane i sa izvorima sredstava u nacionalnoj valuti te institucije, dodjeljuje ponder rizika koji je za jednu kategoriju lošiji u odnosu na povlašćeni ponder rizika iz člana 131 st. 4 do 7 koji je dodijeljen izloženostima prema centralnoj vladi u kojoj institucija ima sjedište.

17. NAČIN PROVJERE I DOKUMENTOVANJE ISPUNJENOSTI PROPISANIH USLOVA ZA RASPOREĐIVANJE INSTRUMENTATA KAPITALA

Članom 504 Odluke o adekvatnosti kapitala kreditnih institucija propisano je vršenje provjere da li postojeći instrumenti koje je kreditna institucija emitovala prije primjene Odluke o adekvatnosti kapitala kreditnih institucija ispunjavaju propisane uslove za raspoređivanje u instrumente redovnog osnovnog, odnosno dodatnog osnovnog ili dopunskog kapitala. Postupak provjere je potrebno izvršiti na isti način kao da je riječ o tek emitovanom instrumentu, s tim što **nije potrebna saglasnost Centralne banke**. Navedno znači da je kreditna institucija dužna da izvrši provjeru korišćenjem obrazaca iz Priloga II, III ili IV (u zavisnosti od vrste instrumenta) Odluke o dokumentaciji koja se prilaže uz zahtjeve za izdavanje odobrenja iz Zakona o kreditnim institucijama.

Imajući u vidu da su kreditne institucije bile dužne da, za potrebe Kvantitativne studije uticaja primjene novih odredbi na finansijsku poziciju banaka, između ostalog izvrše i procjenjivanje ispunjenosti uslova za raspoređivanje instrumenata kapitala u regulatorni kapital, one mogu koristiti dobijene rezultate za one instrumente koji su postojali u toku izrade pomenute studije. Za svaki instrument emitovan nakon pomenute studije, a prije početka primjene nove regulative, odnosno Odluke o adekvatnosti kapitala kreditnih institucija, potrebno je izvršiti procjenu ispunjenosti uslova na prethodno opisani način.

Od kreditnih institucija se očekuje da i u ovom segmentu vode urednu poslovnu dokumentaciju i evidencije koja će omogućiti provjeru njihovog poslovanja u skladu sa važećim propisima i standardima struke.

18. TRETMAN ULAGANJA U INSTRUMENTE REDOVNOG OSNOVNOG KAPITALA SUBJEKATA FINANSIJSKOG SEKTORA

Prilikom primjene odredbi člana 18 Odluke o adekvatnosti kapitala kreditnih institucija, koje se odnose na odbitne stavke od redovnog osnovnog kapitala (u daljem tekstu: ROK) skrećemo pažnju na tačke 8 i 9 kojima je propisano da kreditne institucije oduzimaju **primjenljivi iznos direktnih, indirektnih i sintetičkih ulaganja** u instrumente redovnog osnovnog kapitala subjekata finansijskog sektora (u daljem tekstu: SFS), ako kreditna institucija u tim subjektima **nema** (tačka 8), **odnosno ima značajno ulaganje** (tačka 9).

UTVRĐIVANJE IZNOSA ODBITKA OD ROK ZA ULAGANJA U SFS U KOJIMA KI NEMA ZNAČAJNA ULAGANJA

Za ulaganja kreditne institucije u SFS koja se shodno članu 27 Odluke o adekvatnosti kapitala kreditnih institucija **ne smatraju značajnim**, primjenljivi iznos koji se oduzima od ROK-a utvrđuje se primjenom odredbi člana 30 Odluke o adekvatnosti kapitala kreditnih institucija. Dakle, odbitna stavka se utvrđuje ako je ukupni iznos **SVIH** ulaganja u sve instrumente kapitala (redovni osnovni, dodatni osnovni i dopunski kapital) subjekata finansijskog sektora koja nijesu značajna veći od 10% ROK-a nakon primjene čl. 14 do 17 Odluke o adekvatnosti kapitala kreditnih institucija, odbitnih stavki iz člana 18 stav 1 tač. 1 do 7, tačka 11 al. 2 do 5 i tačka 12 Odluke o adekvatnosti kapitala kreditnih institucija, isključujući iznos koji se oduzima za odložena poreska sredstva koja zavise od buduće profitabilnosti i proizilaze iz privremenih razlika i čl. 28 i 29 Odluke o adekvatnosti kapitala kreditnih institucija (u daljem tekstu: definisani prag 1).

Iznos koji **predstavlja odbitnu stavku** od ROK-a jednak je iznosu koji se dobija množenjem **iznosa svih ulaganja** u sve instrumente kapitala SFS koja nijesu značajna **koji prelazi definisani prag** pomnožen procentualnim učešćem ukupnih ulaganja u instrumente **ROK-a** SFS u kojima kreditna institucija nema značajno ulaganje u ukupnim ulaganjima u SFS.

Iznos koji ne prelazi definisani prag 1 se **ne oduzima**.

Primjer 1:

- Kreditna institucija ima sljedeću grupu ulaganja u SFS:
- U_1 ROK (nema značajno ulaganje u SFS) = 10.000
- U_2 DOK (nema značajno ulaganje u SFS) = 3.000
- U_3 DK (nema značajno ulaganje u SFS) = 5.000
- U_4 ROK (ima značajno ulaganje u SFS) = 13.000
- U_5 DOK (ima značajno ulaganje u SFS) = 4.000
- U_6 DOK (ima značajno ulaganje u SFS) = 5.000

$$\Sigma \text{ ukupnih ulaganja} = 40.000$$

- ROK=100.000

Definisani prag 1 od 10% ROK=10.000 (pojednostavljenja radi – pretpostavimo da su sve druge odbitne stavke iz člana 18 stav 1= 0)

Prvi korak: Da li zbir svih ulaganja u sve instrumente kapitala SFS koja nijesu značajna prelazi definisani prag 1?

$$U_1 + U_2 + U_3 = 10.000 + 3.000 + 5.000 = 18.000 > 10.000 \Rightarrow 18.000 - 10.000 = \mathbf{8.000}$$

Drugi korak: Utvrđivanje procentualnog učešća ukupnih ulaganja u instrumente **ROK-a** SFS u kojima kreditna institucija nema značajno ulaganje u **ukupnim ulaganjima u SFS:**

$$U_1 \text{ ROK (nema značajno ulaganje u SFS)}/\Sigma \text{ ukupnih ulaganja} = 10.000/40.000 = 0,25 = \mathbf{25\%}$$

Iznos koji se oduzima od ROK-a = 8.000 * 0,25 = 2.000

Primjer 2:

- Kreditna institucija ima sljedeću grupu ulaganja u SFS:
- U_1 ROK (nema značajno ulaganje u SFS) = 5.000
- U_2 DOK (nema značajno ulaganje u SFS) = 3.000
- U_3 DK (nema značajno ulaganje u SFS) = 1.500
- U_4 ROK (ima značajno ulaganje u SFS) = 17.000
- U_5 DOK (ima značajno ulaganje u SFS) = 5.000

$$\Sigma \text{ ukupnih ulaganja} = 31.500$$

- ROK=100.000

Definisani prag 1 od 10% ROK-a = 10.000 (pojednostavljena radi – pretpostavimo da su sve druge odbitne stavke iz člana 18 stav 1= 0)

Prvi korak: Da li zbir svih ulaganja u sve instrumente kapitala subjekata finansijskog sektora koja nijesu značajna prelazi definisani prag 1?

$U_1 + U_2 + U_3 = 5.000 + 3.000 + 1.500 = 9.500 < 10.000 \Rightarrow$ **Iznos koji se oduzima od ROK-a = 0**

UTVRĐIVANJE IZNOSA ODBITKA OD ROK ZA ULAGANJA U SFS U KOJIMA KI IMA ZNAČAJNA ULAGANJA

Za ulaganja kreditne institucije u instrumente ROK-a SFS-a koja se shodno članu 27 Odluke o adekvatnosti kapitala kreditnih institucija **smatraju značajnim**, primjenljivi iznos koji se oduzima od ROK-a utvrđuje se primjenom odredbi člana 38 Odluke o adekvatnosti kapitala kreditnih institucija. Dakle, odbitna stavka se utvrđuje ako je:

1. ukupan iznos SVIH ulaganja u instrumente ROK-a SFS-a koje se smatra značajnim veći od **10% ROK-a** nakon primjene čl. 14 do 17 Odluke o adekvatnosti kapitala kreditnih institucija, odbitnih stavki iz člana 18 stav 1 tač. 1 do 8, tačka 11 al. 2 do 5 i tačka 12 Odluke o adekvatnosti kapitala kreditnih institucija, isključujući iznos koji se oduzima za odložena poreska sredstva koja zavise od buduće profitabilnosti i proizilaze iz privremenih razlika (u daljem tekstu: definisani prag 2);
2. zbir iznosa odloženih poreskih sredstava koja zavise od buduće profitabilnosti i proizilaze iz privremenih razlika i koja su u ukupnom iznosu manja ili jednaka od definisanog praga 2 i iznosa značajnih ulaganja u instrumente ROK-a SFS-a koja su u ukupnom iznosu manja ili jednaka od definisanog praga 2 veći od iznosa 17,65% ROK-a nakon primjene usklađivanja i odbitaka iz čl. 14 do 18, ali bez primjene pragova izuzeća iz člana 38 Odluke o adekvatnosti kapitala kreditnih institucija (definisani prag 3).

Iznosi ulaganja u instrumente ROK-a SFS-a koja se smatraju značajnim, a koji su jednaki ili manji od iznosa definisanog praga 3 se ne oduzimaju od ROK-a i dodjeljuje im se ponder 250% prilikom obračuna rizikom ponderisane izloženosti za kreditni rizik.

Primjer 3:

- Kreditna institucija ima sljedeću grupu ulaganja u subjekte finansijskog sektora:
 - U_1 ROK (nema značajno ulaganje u SFS) = 10.000
 - U_2 DOK (nema značajno ulaganje u SFS) = 3.000
 - U_3 DK (nema značajno ulaganje u SFS) = 5.000
 - U_4 ROK A (ima značajno ulaganje u SFS) = 13.000
 - U_5 ROK B (ima značajno ulaganje u SFS) = 4.000
 - U_6 ROK C (ima značajno ulaganje u SFS) = 5.000
-

Σ ukupnih ulaganja = 40.000

- ROK prilagođeni (nakon odbitnih stavki) = $100.000 - 2.000 = 98.000$ (Napomena: prethodno utvrđene odbitne stavke za ulaganja u SFS koja nijesu značajna u primjeru 1 iznosila su 2.000)

Definisani prag 2 od 10% ROK-a (nakon odbitnih stavki) = 9.800

Pojednostavljena radi, odložena poreska sredstva koja zavise od buduće profitabilnosti i proizilaze iz privremenih razlika = 0

Ulaganja u instrumente kapitala SFS-a koja su značajna su:

U_4 ROK A (ima značajno ulaganje u SFS) = 13.000

U_5 ROK B (ima značajno ulaganje u SFS) = 4.000

U_6 ROK C (ima značajno ulaganje u SFS) = 5.000

Σ ukupnih ulaganja = 22.000

Prvi korak: Da li je ukupan iznos svih značajnih ulaganja u instrumente ROK-a SFS-a veći od definisanog praga 2?

$U_4 + U_5 + U_6 = 22.000 > 9.800 \Rightarrow 22.000 - 9.800 = \underline{12.200}$

Ukupni iznos koji se oduzima = 12.200

Drugi korak: Da li je zbir iznosa odloženih poreskih sredstava koja zavise od buduće profitabilnosti i proizilaze iz privremenih razlika i koja su u ukupnom iznosu manja ili jednaka od definisanog praga 2 i iznosa značajnih ulaganja u instrumente ROK-a SFS-a koja su u ukupnom iznosu manja ili jednaka od definisanog praga 2 veći od iznosa 17,65% ROK-a nakon primjene usklađivanja i odbitaka iz čl. 14 do 18, ali bez primjene pragova izuzeća iz člana 38 Odluke o adekvatnosti kapitala kreditnih institucija (definisani prag 3)?

Odložena poreska sredstva koja zavise od buduće profitabilnosti i proizilaze iz privremenih razlika = 0

$U_4 + U_5 + U_6 = 22.000$

Ukupan odbitak = 12.200

Preostali iznos ulaganja = $22.000 - 12.200 = 9.800$

ROK nakon odbitnih stavki = $98.000 - 12.200 = 85.800$

Definisani prag 3 = 17,65% * ROK nakon odbitnih stavki = 17,65% * 85.800 = 15.144

$\Rightarrow 9.800 < 15.144 \Rightarrow \underline{\text{Uslov nije zadovoljen, iznos koji se oduzima = 0}}$

Ukupan iznos koji se oduzima po osnovu ulaganja u instrumente ROK-a SFS u kojima postoji značajno ulaganje iznosi 12.200

Primjer 4:

- Ukupan iznos svih značajnih ulaganja u instrumente ROK-a SFS-a = 15.000
- Odložena poreska sredstva koja zavise od buduće profitabilnosti i proizilaze iz privremenih razlika = 9.500
- ROK prilagođeni (nakon odbitnih stavki) = $100.000 - 2.000 = 98.000$ (Napomena: prethodno utvrđene odbitne stavke za ulaganja u SFS koja nijesu značajna u primjeru 1 iznosila su 2.000)

Definisani prag 2 od 10% ROK-a (nakon odbitnih stavki) = 9.800

Prvi korak: Da li je ukupan iznos svih značajnih ulaganja u instrumente ROK-a SFS-a veći od definisanog praga 2?

$$\Sigma U_{\text{ROK SFS}} = 15.000 > 9.800 \Rightarrow 15.000 - 9.800 = \underline{5.200}$$

Odložena poreska sredstva koja zavise od buduće profitabilnosti i proizilaze iz privremenih razlika = $9.500 < 9.800 \Rightarrow$ **Iznos koji se oduzima = 0**

Ukupni iznos koji se oduzima = 5.200

Drugi korak: Da li je zbir iznosa odloženih poreskih sredstava koja zavise od buduće profitabilnosti i proizilaze iz privremenih razlika i koja su u ukupnom iznosu manja ili jednaka od definisanog praga 2 i iznosa značajnih ulaganja u instrumente ROK-a SFS-a koja su u ukupnom iznosu manja ili jednaka od definisanog praga 2 veći od iznosa 17,65% ROK-a nakon primjene usklađivanja i odbitaka iz čl. 14 do 18, ali bez primjene pragova izuzeća iz člana 38 Odluke o adekvatnosti kapitala kreditnih institucija (definisani prag 3)?

$$\Sigma U_{\text{ROK SFS ispod definisanog praga 2}} = 9.800$$

$$\text{OPS} = 9.500$$

$$\text{ROK nakon odbitnih stavki} = 98.000 - 5.200 = 92.800$$

Definisani prag 3 = $17,65\% * \text{ROK nakon odbitnih stavki} = 17,65\% * 92.800 = \underline{16.379}$ (iznos koji ne treba da se oduzima)

$$\Rightarrow \underline{\text{Ukupni iznos koji se oduzima} = (15.000 + 9.500) - 16.379 = 8.121}$$

Ili:

$$\Sigma U_{\text{ROK SFS ispod definisanog praga 2}} + \text{OPS} = 9.800 + 9.500 = \underline{19.300}$$

$$\Rightarrow 19.300 > 16.379 \Rightarrow 19.300 - 16.379 = \underline{2.921}$$

Iznos koji se oduzima = 2.921

Ukupan iznos koji se oduzima po osnovu ulaganja u instrumente ROK-a SFS-a u kojima postoji značajno ulaganje iznosi 5.200 + 2.921 = 8.121

Treći korak: Utvrđivanje iznosa OPS-a koje nije potrebno da se oduzima:

OPS = 9.500

$\Sigma U_{\text{ROK SFS ispod definisanog praga 2}} = 9.800$

$OPS + \Sigma U_{\text{ROK SFS ispod definisanog praga 2}} = 9.500 + 9.800 = \underline{19.300}$

$\% \text{ OPS-a} = 9.500 / 19.300 = 0,49$

$1 - 0,49 = 0,51$

Iznos OPS-a koji se ne oduzima = $0,51 * 16.379 = \underline{8.353}$

Iznos OPS-a koji se oduzima = $9.500 - 8.353 = \underline{1.147}$

Iznos $U_{\text{ROK SFS ispod definisanog praga 2}}$ koji se oduzima = $2.921 - 1.147 = 1.774$

Ukupan iznos **značajnih ulaganja u instrumente ROK-a SFS-a koji se oduzima** = $5.200 + 1.774 = \underline{6.974}$ ili

Ukupan iznos značajnih ulaganja u instrumente ROK-a SFS-a koji se oduzima = $8.121 - 1.147 = 6.974$.

Ukupan iznos **značajnih ulaganja u instrumente ROK-a SFS-a koji se ne oduzima** = $15.000 - 6.974 = \underline{8.026}$

\Rightarrow Ukupan iznos koji oduzima = $5.200 + 2.921 = 8.121$

\Rightarrow Ukupan iznos koji se ne oduzima = $8.026 + 8.353 = 16.379$ – ponder rizika 250%.

IZUZECI KADA JE SFS FINANSIJSKA INSTITUCIJA

Prethodno opisani način obračuna odbitaka primjenjuje se u slučaju kada je subjekat finansijskog sektora jedna od sljedećih **finansijskih institucija** (propisanih članom 32 stav 2 Odluke o adekvatnosti kapitala kreditnih institucija) :

- 1) ima odobrenje za rad, predmet je supervizije odgovarajućeg nadležnog tijela i **podliježe prudencijalnim zahtjevima koji su ekvivalentni odredbama ove Odluke i regulativi Evropske unije**. Ovaj pristup se primjenjuje na finansijske institucije iz trećih zemalja za koje je utvrđeno da je riječ o zemljama ekvivalentima;
- 2) je institucija za **elektronski novac**;
- 3) je institucija za **platni promet**; ili
- 4) **upravlja alternativnim investicionim fondom**.

Za sva ostala ulaganja u instrumente kapitala finansijskih institucija oduzimanja se, shodno članu 32 stav 1 Odluke o adekvatnosti kapitala kreditnih institucija, vrše na sljedeći način:

- 1) **svi instrumenti** koji ispunjavaju uslove za kapital u skladu sa propisima koji se primjenjuju na finansijsku instituciju koja ih je emitovala i koji su, kada se na finansijsku instituciju primjenjuju zahtjevi koji se odnose na solventnost, uključeni u najkvalitetniju kategoriju regulatornog kapitala bez ograničenja, **odbijaju se od stavki redovnog osnovnog kapitala**;
- 2) **svi instrumenti** koji ispunjavaju uslove za kapital u skladu sa propisima koji se primjenjuju na emitenta, koji nemaju rok dospeljeća kada se na finansijsku instituciju ne primjenjuju zahtjevi koji se odnose na solventnost, koji apsorbuju prvi i srazmjerno najveći dio nastalih gubitaka, koji su podređeni u odnosu na sva druga potraživanja u slučaju nesolventnosti i likvidacije i nemaju povlašćene ili unaprijed određene raspodjele, **odbijaju se od stavki redovnog osnovnog kapitala**;
- 3) svi ostali instrumenti uključeni u regulatorni kapital finansijske institucije u skladu sa relevantnim primjenljivim prudencijalnim okvirom ili svi ostali instrumenti za koje kreditna institucija ne može da dokaže da se primjenjuju uslovi iz člana 32 stav 1 tač. 1, 2, 3 ili 4 Odluke o adekvatnosti kapitala kreditnih institucija oduzimaju se od stavki redovnog osnovnog kapitala.

Shodno navedenom članu, ulaganja u instrumente redovnog osnovnog kapitala finansijskih institucija koje nijesu finansijske institucije iz člana 32 stav 3 Odluke o adekvatnosti kapitala kreditnih institucija, oduzimanje ulaganja od redovnog osnovnog kapitala vrši se u 100% iznosu, bez primjene definisanih pragova.

Imajući u vidu da se na finansijske institucije osnovane u Crnoj Gori, poput MFI, lizing društava i faktoring društava, ne primjenjuju prudencijalni zahtjevi koji su ekvivalentni odredbama ove Odluke i regulativi Evropske unije, ulaganja kreditnih institucija u instrumente njihovog redovnog osnovnog kapitala se oduzimaju u 100% iznosu.

IZUZECI KADA JE SFS ZAVISNO LICE KREDITNE INSTITUCIJE I PODLIJEŽE KONSOLIDACIJI I SUPERVIZIJI NA KONSOLIDOVANOJ OSNOVI

Ako kreditna institucija podliježe superviziji na konsolidovanoj osnovi u skladu sa Zakonom, i ima ulaganja u instrument redovnog osnovnog kapitala zavisnog društva, shodno članu 39 stav 3 Odluke o adekvatnosti kapitala kreditnih institucija **ne oduzima ulaganja u taj instrument regulatornog kapitala** koji je emitovao subjekat finansijskog sektora uključen u obuhvat supervizije na konsolidovanoj osnovi, osim ako Centralna banka odluči da su ta oduzimanja potrebna u posebne svrhe, a naročito za svrhe strukturnog razdvajanja bankarskih djelatnosti ili planiranja sanacije. Shodno navedenom, kreditna institucija ne mora da oduzima ulaganja u instrumente kapitala zavisnih lica koji su finansijske institucije (mikrokreditne finansijske institucije, lizing društva, društva za otkup potraživanja i sl.) ako zadovoljavaju uslove za konsolidaciju.

V. ODLUKA O VELIKIM IZLOŽENOSTIMA KREDITNIH INSTITUCIJA
(„Sl. list Crne Gore“ br. 127/20, 140/21)

1. PRIMJENA LIMITA IZLOŽENOSTI NA IZLOŽENOSTI PREMA MATIČNOJ BANCII I POVEZANIM LICIMA

Shodno Odluci o velikim izloženostima kreditnih institucija, član 15 stav 1, na izloženosti prema matičnoj banci, njenim zavisnim društvima i kvalifikovanim učešćima, u mjeri u kojoj su ta društva obuhvaćena supervizijom na konsolidovanoj osnovi kojoj podliježe kreditna institucija, primjenjuje se limit iz člana 10 stav 2 iste odluke (25% osnovnog kapitala ili 2,5 mil. EUR, u zavisnosti koji je veći) nakon primjene umanjenja od 80%.

2. UTVRĐIVANJE IZNOSA VANBILANSNE IZLOŽENOSTI PRILIKOM OBRAČUNA VELIKIH IZLOŽENOSTI

Prilikom utvrđivanja iznosa izloženosti za potrebe velikih izloženosti pod vanbilansnom izloženošću se podrazumijeva iznos utvrđen u skladu sa članom 128 stav 2 Odluke o adekvatnosti kapitala kreditnih institucija. Tako utvrđeni iznos se uključuje i u izvještajnom obrascu koji se odnosi na velike izloženosti.

**VI. ODLUKA O KRITERIJUMIMA I NAČINU KLASIFIKACIJE AKTIVE I
OBRAČUNAVANJU REZERVACIJA ZA POTENCIJALNE KREDITNE GUBITKE
KREDITNE INSTITUCIJE
(„Sl. list Crne Gore“ br. 127/20, 140/21)**

1. UTVRĐIVANJE ISPRAVKI VRIJEDNOSTI, ODNOSNO OBEZVREĐENJA ZA PERFORMING KLIJENTE SA IZLOŽENOŠĆU IZNAD 300.000 EUR KORIŠĆENJEM RISK PARAMETARA PD I LGD (NA GRUPNOJ OSNOVI) AKO NE POSTOJI OBJEKTIVAN DOKAZ O OBEZVREĐENJU

Članom 9 stav 4 Odluke o kriterijumima i načinu klasifikacije aktive i obračunavanju rezervacija za potencijalne kreditne gubitke kreditne insitucije („Sl. List Crne Gore“ br. 127/20 i 140/21) propisano je da „procjena obezvređenja stavki bilansne aktive na pojedinačnoj osnovi obuhvata utvrđivanje postojanja objektivnog dokaza o obezvređenju, procjenu sadašnje vrijednosti budućih novčanih tokova i obračun iznosa tog obezvređenja, za svako pojedinačno značajno potraživanje koje je uključeno u ovu procjenu.“ Shodno navedenoj odredbi, neophodno je prvo utvrditi da li postoji objektivni dokaz o obezvređenju, koji je pojašnjen u stavu 5 pomenutog člana.

Članom 13 stav 2 definisano je da „procjenu na grupnoj osnovi kreditna institucija vrši za potraživanja:

- 1) za koja pri procjeni na pojedinačnoj osnovi utvrdi da ne postoji objektivni dokaz o obezvređivanju, odnosno vjerovatni gubitak ili ako procjenom na pojedinačnoj osnovi nije utvrđen iznos obezvređivanja bilansne aktive, odnosno iznos vjerovatnog gubitka po osnovu vanbilansnih stavki;
- 2) koja ne predstavljaju pojedinačno značajna potraživanja iz člana 9 stav 2 ove odluke.“

Uzimajući u obzir navedene odredbe, kreditna institucija može da vrši procjenu pomenutih izloženosti na grupnoj osnovi ukoliko utvrdi da ne postoji objektivni dokaz o obezvređenju.

2. KORIŠĆENJE FAKTORA UMANJENJA VRIJEDNOSTI KOLATERALA IZ PRILOGA 1 ODLUKE PRI IZRAČUNU LGD KOD GRUPNIH PROCJENA

Kreditna institucija je dužna da, u skladu sa članom 3 Odluke o kriterijumima i načinu klasifikacije aktive i obračunavanju rezervacija za potencijalne kreditne gubitke kreditne insitucije, utvrdi metodologiju za vrednovanje i umanjenje vrijednosti finansijske aktive u skladu sa MSFI 9, koju će dosljedno primjenjivati. Članom 5 Odluke o kriterijumima i načinu klasifikacije aktive i obračunavanju rezervacija za potencijalne kreditne gubitke kreditne insitucije propisano je da je kreditna institucija dužna da, pri procjeni budućih novčanih tokova po osnovu realizacije kolaterala, utvrdi faktore umanjenja tržišne vrijednosti pojedinih kolaterala, koji će biti zasnovani na praksi i iskustvima banke u realizaciji kolaterala, kao i uslovima u kojima posluje i odgovarajućim karakteristikama kolaterala, ali koji ne mogu biti manji od minimalnih vrijednosti datih u Prilogu 1 te odluke.

Navedena odredba se primjenjuje bez obzira na to da li se procjena obezvređenja stavki bilansne aktive i vjerovatnog gubitka po osnovu vanbilansnih stavki vrši na pojedinačnoj ili grupnoj osnovi.

3. KLASIFIKACIJA KREDITA KOJI NE PRIPADAJU KATEGORIJI POJEDINAČNO ZNAČAJNIH POTRAŽIVANJA (MALIH KREDITA)

Članom 15 stav 1 Odluke o kriterijumima i načinu klasifikacije aktive i obračunavanju rezervacija za potencijalne kreditne gubitke kreditne insitucije definisano je da je kreditna institucija dužna da **najmanje mjesečno** vrši klasifikaciju stavki bilansne aktive i vanbilansnih stavki po osnovu kojih je izložena kreditnom riziku i obračunava rezervacije za procijenjene i potencijalne kreditne gubitke.

Odredbama člana 16 Odluke o kriterijumima i načinu klasifikacije aktive i obračunavanju rezervacija za potencijalne kreditne gubitke kreditne insitucije definisano je da je kreditna institucija dužna da **tokom perioda trajanja ugovornog odnosa procjenjuje kvalitet kreditne izloženosti** i sprovodi klasifikaciju tih izloženosti u odgovarajuće rizične grupe na osnovu:

- 1) kreditne sposobnosti dužnika;
- 2) urednosti u izmirivanju obaveza dužnika prema kreditnoj instituciji i drugim povjeriocima i
- 3) drugih relevantnih faktora za klasifikaciju.

Članom 34 Odluke o kriterijumima i načinu klasifikacije aktive i obračunavanju rezervacija za potencijalne kreditne gubitke kreditne insitucije propisano je da kreditna institucija, zbog dodatnog praćenja i izvještavanja o kvalitetu aktive, klasifikuje stavke aktive u grupu kvalitetne ili nekvalitetne aktive, kao i da utvrđuje status restrukturiranih kredita u skladu sa čl. 35 do 37 te Odluke.

Članom 35 Odluke o kriterijumima i načinu klasifikacije aktive i obračunavanju rezervacija za potencijalne kreditne gubitke kreditne insitucije definisano je da kreditna institucija u kategoriju nekvalitetne aktive klasifikuje stavke aktive, ako:

- 1) dužnik ima kašnjenje u otplati obaveze po toj stavki dužoj od 90 dana;
- 2) kreditna institucija je, na osnovu procjene finansijskog stanja, odnosno kreditne sposobnosti dužnika, procijenila da dužnik neće moći da izmiri obaveze po toj stavki u cjelosti bez realizacije sredstva obezbeđenja, nezavisno od toga da li dužnik svoje obaveze izmiruje blagovremeno ili ne;
- 3) nastupi status neispunjavanja obaveza za tu stavku u skladu sa članom 197 Odluke o adekvatnosti kapitala; i/ili
- 4) potraživanje po toj stavki smatra se obezvrijeđenim u skladu sa MSFI 9, raspoređeno je u nivo 3 ili predstavlja aktivu koja je kupljena ili je nastala po umanjenoj vrijednosti.

Za potrebe tačke 3 člana 35 Odluke o kriterijumima i načinu klasifikacije aktive i obračunavanju rezervacija za potencijalne kreditne gubitke kreditne institucije pojašnavamo odredbu iz tačke 26 Smjernica za primjenu definicije statusa neizmirenja obaveza kojom je navedeno da aktiva koja je raspoređena u stage 3 mora imati status neispunjavanja obaveza, **osim ako se desila situacija da je kreditna institucija izložena obezvrijedila zbog kašnjenja u plaćanju i samim tim rasporedila je u stage 3, ali je kašnjenje takvo da iznos dospjele neplaćene obaveze nije veći od praga materijalnosti (alineja 2 ove tačke)**. Dakle, riječ je o situaciji kada postoji kašnjenje, ali se brojač nije aktivirao i klijent nije došao u situaciju da kasni 90 dana prema brojaču, što znači da ipak postoji neko kašnjenje, koje nije materijalno značajno čim se prag nije prekoračio. Kako je tokom 2022. godine odložena primjena brojača, ovaj izuzetak se ne može primijeniti.

Izuzetno od prethodno navedenog, **kreditna institucija može da**, shodno članu 26 Odluke o kriterijumima i načinu klasifikacije aktive i obračunavanju rezervacija za potencijalne kreditne gubitke kreditne institucije, **kredite koji ne pripadaju kategoriji pojedinačno značajnog potraživanja** (što, shodno članu 9 stav 2 iste Odluke predstavlja ukupnu bruto izloženost kreditne institucije prema jednom licu ili grupi povezanih lica koja je veća od 300.000 EUR), **klasifikuje na osnovu podataka o urednosti dužnika u izvršavanju obaveza prema kreditnoj instituciji**.

Dakle, izuzev kod kredita koji ne pripadaju kategoriji pojedinačno značajnih kredita na koje se prilikom klasifikacije primjenjuje odredba iz člana 26 Odluke o kriterijumima i načinu klasifikacije aktive i obračunavanju rezervacija za potencijalne kreditne gubitke kreditne institucije, na sve ostale izloženosti se, prilikom utvrđivanja da li je riječ o nekvalitetnim kreditima, primjenjuju odredbe iz člana 35 iste odluke.

4. KLASIFIKACIJA KREDITA KOJI NE PRIPADAJU KATEGORIJI POJEDINAČNO ZNAČAJNIH POTRAŽIVANJA (MALIH KREDITA) GRUPE POVEZANIH LICA

Članom 19 stav 2 Odluke o kriterijumima i načinu klasifikacije aktive i obračunavanju rezervacija za potencijalne kreditne gubitke kreditne institucije propisano je da se prilikom klasifikacije uzima u obzir **odnos u okviru grupe povezanih lica** – dakle, tu je prvenstveno **bitan uticaj**. Takođe, članom 28 ove Odluke definisan je način na koji se vrši klasifikacija korisnika više kredita. Prilikom klasifikacije i dodjeljivanja iste klasifikacione grupe za cijelu grupu povezanih lica potrebno je uzeti u obzir međuodnos ova dva lica u grupi.

Dakle, ako kredit jednog lica iznosi 5.000 eura i kasni u otplati 31 dan, a svi krediti drugog lica (koji sa tim prvim licem čini grupu povezanih lica) iznose 250.000 i uredni su u otplati, dakle nema dana kašnjenja, kreditna institucija ih **neće sve zajedno svrstati automatski**

u istu klasifikacionu grupu samo po osnovu činjenice da čine grupu povezanih lica. Prvo se **mora utvrditi međuodnos** u okviru same grupe shodno članu 19, procjena materijalnosti uticaja i negativnog preliivanja slabosti u poslovanju jednog lica na drugo lice, pa tek onda klasifikovati. Dakle, na kraju, ishod može biti da se oba dužnika klasifikuju u istu, odnosno lošiju grupu, **ali na bazi detaljnije analize i procjene**. Kreditna institucija je dužna da ovo pitanje reguliše internim aktima, kako je to definisano u članu 19 stav 2 ove Odluke.

5. POJAŠNJENJE ZA PRIMJENU PRAGA MATERIJALNOSTI

S obzirom na to da je primjena člana 197 Odluke o adekvatnosti kapitala odložena do 01. 01. 2023. godine, kreditne institucije **mogu da utvrde prag materijalnosti u iznosu koji je bio definisan** prethodnom regulativom (kašnjenje u otplati se računa za dospjela potraživanja koja prelaze 20 EUR - za fizička lica, odnosno 200 EUR - za ostale dužnike).

VII. ODLUKA O UPRAVLJANJU RIZIKOM LIKVIDNOSTI U KREDITNIM INSTITUCIJAMA **(„Sl. list Crne Gore“ br. 127/20, 140/21)**

1. POJAŠNJENJE MEHANIZMA RASPODJELJIVANJA TROŠKOVA

Članom 113 stav 2 Zakona o kreditnim institucijama, propisano je da je kreditna institucija dužna da, u skladu sa svojom veličinom, složenošću, profilom rizičnosti, obimom poslovanja i tolerancijom rizika uspostavi i sprovodi robusne strategije, politike, procese i sisteme za utvrđivanje, mjerenje i praćenje rizika likvidnosti, i upravlja tim rizikom u odgovarajućim periodima, uključujući intradnevno, i na taj način održava odgovarajući nivo bafera za likvidnost.

Navedene strategije, politike, procesi i sistemi moraju biti prilagođeni linijama poslovanja, valutama, filijalama i pravnim licima, **uključujući odgovarajuće mehanizme raspodjeljivanja troškova likvidnosti, koristi i rizika**, i moraju odražavati važnost kreditne institucije u svakoj državi u kojoj posluje (stav 3 istog člana).

Takođe, mehanizam raspodjeljivanja troškova likvidnosti bliže je uređen članom 6 Odluke o upravljanju rizikom likvidnosti u kreditnim institucijama („Sl. list Crne Gore“, broj 127/20 i 140/21). Stavom 2 istog člana, propisano da je kreditna institucija dužna da mehanizam raspodjeljivanja koristi pri internom određivanju cijene proizvoda.

Saglasno odredbi stava 3 istog člana, mehanizam raspodjeljivanja naročito obuhvata:

- 1) uticaj trenutnih tržišnih uslova, odnosno direktne troškove izvora finansiranja (npr. trošak nabavke sredstava na tržištu, baznu krivu prinosa), uključujući i druge direktne troškove finansiranja (npr. razliku između kupovne i prodajne cijene transakcija, cijenu transakcije, trošak fizičkog transfera gotovog novca i sl.);
- 2) situaciju u kojoj se nalazi kreditna institucija (npr. kreditni kvalitet, dostupnost izvora finansiranja);
- 3) karakteristike pojedinih proizvoda sa aspekta likvidnosti (npr. trošak opcije prijevremenog razročavanja, proizvode dostupne putem internet bankarstva ili proizvode sa neredovnim novčanim tokom); i
- 4) indirektne troškove izvora finansiranja (npr. trošak likvidne neusklađenosti, trošak rezerve likvidnosti, trošak dodatnog kolaterala i sl.).

Imajući u vidu navedeno, **mehanizam raspodjeljivanja troškova likvidnosti koristi se pri internom određivanju cijene proizvoda**, kako je i navedeno u citiranoj odredbi člana 6 stav 2 gore navedene odluke.

2. POJAŠNJENJE DEFINICIJE „RETAIL“ DEPOZITA IZ ČLANA 2 TAČKA 14 ODLUKE O UPRAVLJANJU RIZIKOM LIKVIDNOSTI U KREDITNIM INSTITUCIJAMA

Odredbom člana 2 tačka 14 Odluke o upravljanju rizikom likvidnosti u kreditnim institucijama definisano je da je depozit fizičkih lica ili MSP (u daljem tekstu: retail depozit) obaveza prema fizičkom licu ili MSP-u koji ispunjava uslove za kategoriju izloženosti prema „retail“-u po standardizovanom pristupu ili pristupu zasnovanom na internim rejting sistemima za kreditni rizik, ili obaveza prema pravnom licu za koje se može primijeniti postupak iz člana 172 stav 5 Odluke o adekvatnosti kapitala kreditnih institucija, pri čemu ukupni depoziti takvog MSP-a ili pravnog lica na nivou grupe povezanih lica ne prelazi iznos od 300.000 EUR. Iz navedene definicije proizilazi da se pod „retail“ depozitom podrazumijevaju:

- svi depoziti fizičkih lica, bez obzira na iznos depozita;
- depoziti MSP koji zadovoljavaju kategoriju „retail“ izloženosti, koji ne prelaze iznos od 300 hilj. EUR na nivou grupe (dakle, prvi uslov je da je riječ o „retail“ klijentu, a drugi uslov je da iznos depozita na nivou grupe ne prelazi 300 hilj. EUR);
- depoziti privrednih društava kod kojih su ukupni godišnji poslovni prihodi na konsolidovanom nivou za grupu kojoj to privredno društvo pripada manji od 40 mil. EUR, koji ne prelaze iznos od 300 hilj. EUR na nivou grupe (dakle depoziti svih manjih privrednih društava, uključujući i MSP koji zbog iznosa izloženosti ne zadovoljavaju kriterijum za klasifikaciju kao „retail“ izloženosti, čiji iznos depozita ne prelazi 300 hilj. EUR na nivou grupe povezanih lica, bez obzira na iznos izloženosti ako je zadovoljen uslov vezano za ukupne godišnje prihode.

Napominjemo da su u toku izmjene Odluke o adekvatnosti kapitala kreditnih institucija i da će se prag u članu 172 stav 5 izmijeniti sa 50 mil. EUR na 40 mil. EUR.

3. POJAŠNJENJE TRETMANA OROČENIH DEPOZITA KOJI IMAJU KLAUZULU PRIJEVREMENOG RAZROČENJA PRILIKOM UKLJUČIVANJA U ODLIVE ZA POTREBE OBRAČUNA LCR-A

Da bi se depozit mogao isključiti iz izračuna LCR-a (stavka odliva) kazna (koja je kod nas uglavnom iznos izgubljene kamate) koju klijent plaća u slučaju prijevremenog povlačenja depozita mora biti materijalna da bi klijenta destimulisala da povuče svoj depozit.

U trenutnoj situaciji niskih kamatnih stopa gubitak kamate se ne smatra materijalno značajnom kaznom tako da se svi oročeni depoziti sa klauzulom prijevremenog razročenja uključuju u izračun LCR-a.

4. UTICAJ RAČUNOVODSTVENOG EVIDENTIRANJA HARTIJA OD VRIJEDNOSTI PRILIKOM UKLJUČIVANJA U OBRAČUN HQLA

LCR je osmišljen da se osigura da kreditna institucija ima dovoljnu rezervu visoko likvidne aktive koja joj omogućava da „preživi“ period značajnog likvidnosnog stresa u trajanju od 30 kalendarskih dana. U bafer za likvidnost se uključuje samo slobodno prenosiva aktiva koja se može brzo pretvoriti u gotovinu na tržištu unutar kratkog vremenskog razdoblja i bez znatnog gubitka vrijednosti (aktiva mora biti vlasništvo kreditne institucije i da nije opterećena).

Ako se radi o obveznicama koje imaju svoju tržišnu vrijednost na priznatoj berzi i koje se mogu lako pretvoriti u gotovinu u slučaju stresa u kratkom roku, takve obveznice se mogu uključiti u izračun bez obzira na računovodstveni tretman.

5. TRETMAN MINUSA PO TEKUĆIM RAČUNIMA FIZIČKIH LICA SA ASPEKTA OBRAČUNA PRILIVA

Članom 44 stav 1 Odluke o upravljanju rizikom likvidnosti u kreditnim institucijama propisano je da se likvidnosni prilivi procjenjuju tokom perioda od 30 kalendarskih dana i da obuhvataju samo ugovorene prilive koji proizilaze iz izloženosti koje nijesu dospjele i za koje kreditna institucija nema razloga da očekuje neispunjavanje obaveza u roku od 30 kalendarskih dana. Imajući u vidu prirodu minusa po tekućim računima fizičkih lica koji se pokriva iz primljenog ličnog dohotka, čime je definisan njegov datum dospijea, uključuju se prilikom obračuna LCR-a na poziciju „060 1.1.1.2.1 Novčana potraživanja od retail klijenata sa ponderom 50%“.

**VIII. ODLUKA O POSLOVANJU SA LICIMA POVEZANIM SA KREDITNOM
INSTITUCIJOM**
(„Sl. list Crne Gore“ br. 126/20)

1. DEFINISANJE PRAGA IZLOŽENOSTI ZA POTREBE ČLANA 2 STAV 2 ODLUKE

Definisanje praga izloženosti iznad kojeg bi se pribavljala saglasnost nadzornog odbora nije prihvatljivo jer je članom 2 stav 2 Odluke o poslovanju sa licima povezanim sa kreditnom institucijom definisano da „o poslovanju sa licima povezanim sa kreditnom institucijom odlučuje upravni odbor uz saglasnost nadzornog odbora kreditne institucije“. Iz navedene odredbe proizilazi da je saglasnost nadzornog odbora potrebna **za svaki pojedinačni posao** koji se zaključi sa licem povezanim sa kreditnom institucijom.

**IX. ODLUKA O PROCJENI ADEKVATNOSTI INTERNOG KAPITALA KREDITNE
INSTITUCIJE**
(„Sl. list Crne Gore“ br. 127/20)

1. POJAŠNJENJE OBAVEZA KREDITNIH INSTITUCIJA DA ODRŽAVAJU POTREBNI NIVO INTERNOG KAPITALA, OČEKIVANJA CENTRALNE BANKE VEZANO ZA SREP PROCES I „P2G“ ZAHTJEVE

Odredbama člana 136 stav 1 Zakona propisano je da je kreditna institucija dužna da utvrdi i sprovodi adekvatnu, efikasnu i sveobuhvatnu strategiju i postupke za kontinuiranu procjenu i održavanje iznosa, vrste i rasporeda internog kapitala. Stavom 2 istog člana Zakona propisano je da je interni kapital, u smislu ovog zakona kapital koji je kreditna institucija ocijenila adekvatnim u odnosu na vrstu i nivo rizika kojima je izložena ili bi mogla biti izložena u svom poslovanju.

Odlukom o procjeni adekvatnosti internog kapitala kreditne institucije (u daljem tekstu: Odluka) uređen je postupak procjene adekvatnosti internog kapitala kreditne institucije. Članom 11 stav 3 Odluke propisano je da je kreditna institucija dužna da održava interni kapital najmanje u visini internih kapitalnih zahtjeva. Ako je utvrđeni interni kapital niži od kapitalnih zahtjeva propisanih članom 134 stav 2 Zakona, kreditna institucija je dužna da u skladu sa članom 12 stav 2 Odluke održava nivo kapitalnih zahtjeva utvrđen članom 134 stav 2 Zakona.

Kako je propisano članom 19 Odluke, kreditna institucija je dužna da prvi izvještaj o procjeni internog kapitala utvrđen u skladu sa Odlukom dostavi Centralnoj banci u roku od šest mjeseci od početka primjene Odluke, odnosno do 30.06.2022. godine. Prema tome, kreditna institucija će nakon utvrđivanja nivoa internog kapitala, koji ne može biti manji od kapitalnih zahtjeva propisanih članom 134 stav 2 Zakona, održavati taj nivo i redovno preispitivati strategiju i postupke njegove procjene kako bi obezbijedila da su sveobuhvatni i srazmjerni vrsti, obimu i složenosti poslova koje obavlja. Sa druge strane, ukoliko utvrdi da kreditna institucija nije uspostavila ili ako dosljedno ne sprovodi adekvatne strategije i postupke procjene adekvatnosti internog kapitala u skladu sa odredbama člana 136 Zakona, Centralna banka će, shodno članu 281 stav 1 tačka 3 Zakona, naložiti kreditnoj instituciji mjeru povećanja iznosa regulatornog kapitala iznad minimalno propisanog iz člana 279 stav 1 tačka 1 Zakona.

Smjernice za dodatni kapitalni zahtjev za Stub 2 („pillar 2 guidelines”), tzv. P2G, predstavljaju očekivanje supervizora za određenim nivoom kapitala koja proizilazi iz SREP procesa, prvenstveno rezultata testiranja otpornosti na stres. U zavisnosti od veličine banke, obima složenosti poslova i rezultata testiranja otpornosti na stres Centralna banka će se opredjeljivati prema kreditnim insitucijama sa aspekta P2G očekivanja i o tome ih blagovremeno obavještavati.

**X. ODLUKA O JAVNOM OBJELODANJIVANJU PODATAKA O KREDITNOJ
INSTITUCIJI**
(„Sl. list Crne Gore“ br. 128/20)

1. POJAŠNJENJE DINAMIKE JAVNOG OBJELODANJIVANJA I ROKOVA ZA OBJAVU

Zakonom, u članu 237 utvrđena je obaveza javnog objavljivanja podataka o kreditnoj instituciji, odnosno obaveza za kreditne institucije da javno objave tačne i potpune kvantitativne i kvalitativne podatke, koji su od značaja za informisanje javnosti o njihovom finansijskom stanju, poslovanju i rizičnom profilu, dok su minimum podataka koji se javno objavljuju, način i rokovi za javno objavljivanje utvrđeni Odlukom.

Napominje se da Odluka, pri utvrđivanju obaveza javnog objavljivanja, pravi razliku kada je u pitanju obim javnog objavljivanja između velikih i malih kreditnih institucija, a čije značenje pojmova je utvrđeno Odlukom.

S obzirom na to da će, shodno članu 32 Odluke, ista početi da se primjenjuje od dana početka primjene Zakona, odnosno od 01.01.2022. godine, i da su kreditne institucije, u skladu sa članom 380 stav 1 Zakona, dužne da do tada usklade svoje poslovanje sa odredbama Zakona i podzakonskih propisa donesenih na osnovu tog zakona, od kreditnih institucija se očekuje da u potpunosti ispoštuju i odredbe Odluke koje se odnose na dinamiku i rokove za objavljivanje iz članova 26 i 29 te Odluke.

Prethodno navedeno znači da kreditne institucije moraju do **31. maja 2022.** godine javno da objave utvrđene podatke koji se u skladu sa Odlukom objavljuju jednom godišnje (sa podacima iz prethodne godine), kao i da u roku od 40 dana od isteka pojedinog kvartala, odnosno polugodišta, javno objave podatke za taj protekli kvartal, odnosno polugodište.

Odredbama člana 30 Odluke propisano je da se podaci objavljuju na internet stranici kreditne institucije u formi posebnog dokumenta ili kao poseban dio finansijskih izvještaja kreditne institucije. Uzimajući u obzir da je velika kreditna institucija dužna da svakog kvartala objavi podatke iz člana 26 stav 1 tačka 3 Odluke, dva puta godišnje da objavi podatke iz stava 1 tačka 2 istog člana, odnosno da jednom godišnje objavi sve podatke propisane Odlukom, nema preklapanja informacija na kvartalnom, polugodišnjem i godišnjem nivou.

XI. ODLUKA O PLANOVIMA OPORAVKA KREDITNIH INSTITUCIJA **(„Sl. list Crne Gore“ br. 127/20, 19/22)**

1. POJAŠNJENJE INDIKATORA KREDITNI REJTING I CDS ZA POTREBE UKLJUČIVANJA U PLANOVE OPORAVKA KREDITNIH INSTITUCIJA

U članu 6 stav 1 Odluke o planovima oporavka kreditnih institucija utvrđeno je da kreditna institucija mora planom oporavka da utvrdi obavezne kategorije indikatora kojima se određuju potencijalne ranjivosti, slabosti ili ugroženosti različitih područja poslovanja, a najmanje indikatore kapitala, indikatore likvidnosti, indikatore profitabilnosti i indikatore kvaliteta aktive i rizični profil. U stavu 3 istog člana utvrđeno je da, pored navedenih obaveznih kategorija indikatora, kreditne institucije treba da u plan oporavka uključe i tržišne indikatore (npr. promjena kursa, cijena akcija, smanjivanje kreditnog rejtinga ili kamata) i makroekonomske indikatore (npr. promjene bruto društvenog proizvoda ili kreditnog rejtinga države).

U skladu sa navedenim odredbama, **kreditni rejting**, koji utiče na kretanja na tržištu, odnosno na očekivanja subjekata na tržištu da će doći do pogoršanja finansijskog stanja kreditne institucije, što može dovesti do poremećaja u finansiranju tržišta kapitala, je rejting koji se odnosi na samu kreditnu instituciju. Sa druge strane, rejting države je jedan od makroekonomskih indikatora, i služi za identifikovanje pogoršanja uslova u kojima kreditna institucija posluje, odnosno koncentraciju izloženosti ili izvora finansiranja.

CDS (Credit Default Swaps) predstavlja derivativni ugovor kojima se prenosi kreditna izloženost proizvoda sa fiksnim prihodom. Ukoliko kreditna institucija nema poslovanja sa ovim instrumentima, ona ne treba da ih uključuje kao indikatore jer nijesu adekvatni za nju, i može, uz odgovarajuće obrazloženje, to objasniti i predložiti neki drugi adekvatniji indikator kao zamjenski.

U skladu sa članom 6 st. 4 i 5 Odluke o planovima oporavka, kreditna institucija utvrđuje indikatore za plan oporavka vodeći računa da priroda i broj indikatora odgovaraju njenoj veličini, složenosti poslova, rizičnom profilu i sistemu indikatora koje koristi u procesu redovnog upravljanja rizicima, pri čemu je dužna da uključi najmanje po jedan indikator iz svake obavezne kategorije i razmotri uključivanje i drugih specifičnih dodatnih indikatora koji su dati u Tabeli 3 iz Priloga 1 Odluke. Međutim, ukoliko neki od indikatora nijesu adekvatni za kreditnu instituciju, ona može u planu oporavka, u skladu sa stavom 3 istog člana, to da obrazloži na precizan i detaljan način, i da taj indikator zamijeni drugim koji je adekvatniji.

Takođe, za svaki utvrđeni indikator kreditna institucija je dužna da odredi i nivoe ranog upozorenja (odnosno signale ranog upozorenja iz člana 2 tačke 7 Odluke) i nivoe pokretanja opcija plana oporavka, kao limite/granice čije prelaženje ukazuje na to da se finansijsko stanje kreditne institucije pogoršava te da može doći do pokretanja određenih

opcija planova oporavka. Ovi nivoi mogu biti ili opisni ili kvantifikovani, utvrđeni kao maksimalni ili minimalni limiti, sve u zavisnosti od vrste indikatora. Stoga je kreditna institucija, u skladu sa članom 14 Odluke, dužna da nakon utvrđivanja pomenutih nivoa uspostavi adekvatan sistem redovnog praćenja izabranih indikatora i donese interni akt koji sadrži dinamiku i način praćenja, kao i postupak izvještavanja o indikatorima.

2. POJAŠNJENJE INDIKATORA KAPITALA ZA POTREBE UKLJUČIVANJA U PLANOVE OPORAVKA KREDITNIH INSTITUCIJA

Članom 21 Odluke propisano je da je Banka dužna da prilikom testiranja plana oporavka koristi najmanje jedan scenario za svaku od sljedećih vrsta događaja:

- 1) sistemski događaji na nivou cijelog sistema, odnosno događaji kod kojih postoji rizik ozbiljnih negativnih posljedica na finansijski sistem ili privredu;
- 2) događaji specifični za kreditnu instituciju, odnosno događaji kod kojih postoji rizik ozbiljnih negativnih posljedica za jednu instituciju, jednu grupu ili instituciju u okviru grupe; i
- 3) kombinacija događaja iz tač. 1 i 2 ovog stava, koji se događaju istovremeno i naizmjenično, odnosno interaktivno.

Dalje, član 22 Odluke definiše zahtjeve u vezi sa scenarijima otpornosti na stres, u kojem je navedeno da:

- 1) scenario treba da se zasniva na događajima koji su najrelevantniji za kreditnu instituciju ili grupu, uzimajući u obzir njen model poslovanja i finansiranja, aktivnosti i strukturu, veličinu ili povezanost sa drugim subjektima finansijskog sistema ili finansijskim sistemom u cjelini, a naročito sve utvrđene ranjivosti i slabosti kreditne institucije ili grupe;
- 2) događaji koji su predviđeni u scenariju doveli bi do propasti kreditne institucije ili grupe ako mjere oporavka ne bi blagovremeno bile preduzete;
- 3) scenario se mora zasnivati na vanrednim, ali mogućim događajima.

U stavu 2 istog člana, navedeno je da je kreditna institucija dužna da pri izradi svakog scenarija otpornosti na stres iz člana 21 ove odluke, u svrhu ispunjavanja zahtjeva iz stava 1 tačka 2 ovog člana, koristi događaje koji su dovoljno jakog intenziteta, dok se u stavu 3 navodi da je kreditna institucija dužna da u svaki scenario otpornosti na stres, za koji je to moguće, uključi procjenu uticaja događaja iz stava 1 tog člana na svaki od aspekata poslovanja kreditne institucije ili grupe, a prije svega raspoloživi kapital.

Član 25 Odluke definiše scenarije specifične za kreditnu instituciju, u kojem je navedeno da je značajna kreditna institucija dužna da pri izradi scenarija otpornosti na stress zasnovanih na događajima koji su specifični za kreditnu instituciju ili grupu, uzme u obzir uticaj najmanje sljedećih događaja:

- 1) propadanje značajnih ugovornih strana;
- 2) narušavanje ugleda kreditne institucije ili grupe;
- 3) značajni odliv likvidnosti;

- 4) nepovoljna kretanja cijena nepokretnosti i drugih oblika imovine kojima je kreditna institucija ili grupa pretežno izložena na jednom ili više relevantnih tržišta;
- 5) značajni gubitak po kreditima; i
- 6) značajni gubitak po osnovu operativnog rizika.

Dalje, u Prilogu 1 Odluke koji se odnosi na indikatore plana oporavka, kao obavezne kategorije indikatora navedeni su između ostalog i indikatori kapitala - kojima se identifikuje svako značajno sadašnje i vjerovatno buduće pogoršanje nivoa i kvaliteta kapitala kreditne institucije, uključujući pogoršanje stope redovnog osnovnog i ukupnog kapitala kao i obima finansijskog leveridža.

U Tabeli 2 Priloga 1 Odluke, navedeni su indikatori kapitala, pri čemu kreditna institucija ima opciju da ne primjeni indikator koeficijent adekvatnosti redovnog osnovnog kapitala, s tim što nije precizirano koliki minimalni koeficijent adekvatnosti za kreditnu instituciju predstavlja okidač za rano upozorenje, odnosno pokretanje opcije plana oporavka, jer se očekuje od svake kreditne institucije da u skladu sa svojim potrebama i karakteristikama odredi nivo potrebnog indikatora.

Međutim, u članu 30 Odluke je navedeno da Centralna banka procjenjuje u kojoj mjeri su planom oporavka kreditne institucije ispunjeni zahtjevi iz čl. 125 do 130 Zakona o kreditnim institucijama i preispituje potpunost plana ocjenjujući, između ostalog, da li je u planu oporavka na odgovarajući način uzet u obzir niz scenarija ozbiljnog makroekonomskog i finansijskog stresa koji je relevantan za kreditnu instituciju, odnosno člana grupe koji je obuhvaćen planom, u skladu sa čl. 21 do 25 ove odluke.

Takođe, napominjemo da su zahtjevi iz Odluke minimalni, te da svaka kreditna institucija može u skladu sa svojim potrebama pripremiti i više scenarija koje sama izabere, a u skladu sa svojim karakteristikama.

Uzimajući u obzir prethodno navedene odredbe, kao i svrhu pripreme plana oporavka, od kreditne institucije se očekuje da u bar jednom od scenarija, kao minimum, uzme u obzir i pretpostavke koje će dovesti do pogoršanja nivoa kapitala, odnosno koje će dovesti do potrebe za aktivacijom plana oporavka zbog neispunjavanja zahtjeva za kapitalom koji su propisani članom 134 Zakona o kreditnim institucijama.

3. POJAŠNJENJE INDIKATORA LIKVIDNOSTI ZA POTREBE UKLJUČIVANJA U PLANOVE OPORAVKA KREDITNIH INSTITUCIJA

Članom 113 stav 2 Zakona o kreditnim institucijama, u daljem tekstu: Zakon, propisana je obaveza da kreditne institucije, u skladu sa svojom veličinom, složenosti, profilom rizičnosti, obimom poslovanja i tolerancijom rizika koju utvrđuje organ upravljanja kreditne institucije, uspostave i sprovode robusne strategije, politike, procese i sisteme za utvrđivanje, mjerenje i praćenje rizika likvidnosti, i upravljaju tim rizikom u odgovarajućim periodima, uključujući intradnevno, i na taj način održavaju odgovarajući nivo bafera za likvidnost.

U tom smislu, kreditna institucija je dužna da uspostavi plan oporavka likvidnosti u kojem su definisane odgovarajuće strategije i mjere za rješavanje mogućeg nedostatka likvidnosti, uključujući i nedostatak likvidnosti u filijalama sa sjedištem u drugoj državi (član 113 stav 5 tačka 8 Zakona).

Kreditna institucija je dužna da blagovremeno preduzima potrebne operativne mjere kojima se obezbjeđuje da se planovi oporavka likvidnosti mogu sprovesti odmah, a takve operativne mjere minimalno obuhvataju držanje kolaterala koji je odmah raspoloživ za obezbjeđenje kreditne podrške od Centralne banke Crne Gore, uključujući po potrebi i držanje kolaterala u valuti druge države prema kojoj kreditna institucija ima izloženosti ili držanje kolaterala u valuti druge države prema čijoj je valuti izložena (član 113 stav 8 Zakona).

Za sprovođenje odredbi Zakona, a na osnovu člana 6 stav 1 Odluke, kreditne institucije su dužna da planom oporavka utvrde obavezne kategorije indikatora kojim se određuju potencijalne ranjivosti, slabosti ili ugroženosti različitih područja poslovanja, među kojima i indikatore likvidnosti.

Članom 6 stav 6 Odluke propisano je da indikatori plana oporavka koje kreditna institucija uključi u plan oporavka moraju biti kvantitativni i kvalitativni i jednostavni za praćenje, a propisani nivo svakog pojedinačnog indikatora mora biti viši od minimalno propisanog nivoa i dovoljno visok da može da obezbijedi razmatranje mjera iz plana oporavka prije povrede propisa kojima se uređuju ovi indikatori, odnosno mora biti utvrđen tako da kreditnoj instituciji omogući blagovremeno preduzimanje mjera oporavka.

Članom 8 stav 1 Odluke propisani su indikatori likvidnosti koje je kreditna institucija dužna da kao minimum uključi u okvir indikatora likvidnosti, dok je u stavu 3 istog člana Odluke propisan izuzetak da kreditna institucija **može da isključi neki od indikatora likvidnosti** iz stava 1, ako u planu oporavka na zadovoljavajući način, precizno i detaljno obrazloži zašto ti indikatori nijesu adekvatni u odnosu na njenu pravnu strukturu, rizični profil, veličinu i složenost poslovanja.

Uzimajući u obzir navedene odredbe, kao i odredbu člana 18 Odluke o upravljanju rizikom likvidnosti u kreditnim institucijama ("Službeni list Crne Gore", br. 127/20 i 140/21) kojom je propisan pokazatelj minimalne dnevne i dekadne likvidnosti, **minimalni koeficijent likvidnosti predstavlja interni indikator likvidnosti kreditne institucije**, koji se izračunava na osnovu pokazatelja dnevne likvidnosti iz člana 18 Odluke o upravljanju rizikom likvidnosti u kreditnim institucijama.